

॥ ॐ श्री परमात्मने नमः ॥

अध्याय नववा ।

राजविद्याराजगुह्ययोगः ।

तरी अवधान एकलें दीजे । मग सर्वसुखासि पात्र होईजे । हें प्रतिज्ञोत्तर माझें । उघड ऐका ॥ १ ॥
परी प्रौढी न बोलों हो जी । तुम्हां सर्वज्ञांच्या समाजीं । देयावें अवधान हे माझी । विनवणी सलगीची ॥ २ ॥
कां जे लळेयांचे लळे सरती । मनोरथांचे मनोरथ पुरती । जरी माहेरें श्रीमंतें होती । तुम्हां ऐसीं ॥ ३ ॥
तुमचे या दिठिवेयाचिये वोलें । सासिन्नले प्रसन्नतेचे मळे । ते साउली देखोनि लोळें । श्रांतु जी मी ॥ ४ ॥
प्रभू तुम्ही सुखामृताचे डोहो । म्हणौनि आम्हीं आपुलिया स्वेच्छा वोलावो लाहों । येथही जरी सलगी करूं बिहों । तरी निवों कें
नातरी बालक बोबडां बोलीं । कां वांकुडा विचुका पाउलीं । ते चोज करूनि माउली । रिझे जेवीं ॥ ६ ॥
तेवीं तुम्हां संतांचा पढियावो । कैसेनि तरी आम्हांवरी हो । या बहुवा आळुकिया जी आहों । सलगी करीत ॥ ७ ॥
वांचूनि माझिये बोलतिये योग्यते । सर्वज्ञ भवादृश श्रोते । काय धड्यावरी सारस्वतें । पढों सिकिजे ॥ ८ ॥
अवधारा आवडे तेसणा धुंधुरु । परि महातेजीं न मिरवे काय करूं । अमृताचिया ताटीं वोगरूं । ऐसी रससोय कैची ? ॥ ९ ॥
हां हो हिमकरासी विंजणें । कीं नादापुढें आइकवणें । लेणियासी लेणें । हें कहीं आथी ? ॥ १० ॥
सांगा परिमळें काय तुरंबावें । सागरें कवणें ठायीं नाहावें ? । हें गगनचि आडे आघवें । ऐसा पवाडु कैचा ? ॥ ११ ॥
तैसें तुमचें अवधान धाये । आणि तुम्ही म्हणा हें होये । ऐसें वक्तृत्व कवणा आहे । जेणें रिझा तुम्ही ? ॥ १२ ॥
तरी विश्वप्रगटितिया गभस्ती । काय हातिवेन न कीजे आरती ? । कां चुळोदकें आपांपती । अर्घ्यु नेदिजे ? ॥ १३ ॥
प्रभू तुम्ही महेशाचिया मूर्ती । आणि मी दुबळा अर्चितुसें भक्ती । म्हणौनि बोल जन्ही गंगावती । तन्ही स्वीकाराल कीं ॥ १४ ॥
बाळक बापाचिये ताटीं रिगे । आणि बापातेंचि जेवऊं लागे । कीं तो संतोषिलेनि वेगें । मुखचि वोढवी ॥ १५ ॥
तैसा मीं जरी तुम्हांप्रती । चावटी करीतसें बाळमती । तरी तुम्ही संतोषिजे ऐसी जाती । प्रेमाची असे ॥ १६ ॥
आणि तेणें आपुलेपणाचेनि मोहें । तुम्ही संत घेतले असा बहुवें । म्हणौनि केलिये सलगीचा नोहे । आभारु तुम्हां ॥ १७ ॥
अहो तान्हयाचें लागतां झटें । तेणें अधिकचि पान्हा फुटे । रोषें प्रेम दुणवटे । पढियंतयाचेनि ॥ १८ ॥
म्हणौनि मज लेंकुरवाचेनि बोलें । तुमचें कृपाळूपण निदेलें । तें चेडलें ऐसें जी जाणवलें । यालागीं बोलिलो मीं ॥ १९ ॥
एन्हवीं चांदिणें पिकविजत आहे चेपणीं ? । कीं वारया घापत आहे वाहणी ? । हां हो गगनासि गंवसणी । घालिजे केवीं ? ॥ २० ॥
आइका पाणी वोधिजावें न लगे । नवनीतीं माथुला न रिगे । तेवीं लाजिलें व्याख्यान निगे । देखोनि जयातें ॥ २१ ॥
हें असो शब्दब्रह्म जिये बाजे । शब्द मावळलेया निवांतु निजे । तो गीतार्थु मन्हाठिया बोलिजे । हा पाडु काई ? ॥ २२ ॥
परि ऐसियाही मज धिंवसा । तो पुढति याचि येकी आशा । जे धिटींवा करूनि भवादृशां । पढियंतया होआवें ॥ २३ ॥
तरि आतां चंद्रापासोनि निववितें । जें अमृताहूनि जीववितें । तेणें अवधानें कीजो वाढतें । मनोरथां माझिया ॥ २४ ॥
कां जें दिठिवा तुमचा वरुषे । तें सकळार्थ सिद्धि मती पिके । एन्हवीं कोंभेला उन्मेषु सुके । जरी उदास तुम्ही ॥ २५ ॥
सहजें तरी अवधारा । वक्तृत्वा अवधानाचा होय चारा । तरी दोंदें पेलती अक्षरां । प्रमेयाचीं ॥ २६ ॥
अर्थ बोलाची वाट पाहे । तेथ अभिप्रावोचि अभिप्रायातें विये । भावाचा फुलौरा होत जाये । मतिवरी ॥ २७ ॥
म्हणौनि संवादाचा सुवावो ढळे । तन्ही हृदयाकाश सारस्वतें वोळे । आणि श्रोता दुश्चिता तरि वितुळे । मांडला रसु ॥ २८ ॥

अहो चंद्रकांतु द्रवता कीर होये । परि ते हातवटी चंद्री की आहे । म्हणौनि वक्ता तो वक्ता नोहे । श्रोतेनिविण ॥ २९ ॥
परि आतां आमूतें गोड करावें । ऐसें तांदुळीं कायसा विनवावें ? । साइखडियानें काइ प्रार्थावें । सूत्रधारातें ? ॥ ३० ॥
तो काय बाहुलियांचिया काजा नाचवी ? । कीं आपुलिये जाणिवेची कळा वाढवी । म्हणौनि आम्हां या ठेवाठेवी । काय काज ॥
तवं श्रीगुरू म्हणती काइ जाहलें । हें समस्तही आम्हां पावलें । आतां सांगें जें निरोपिलें । नारायणें ॥ ३२ ॥
येथ संतोषोनि निवृत्तिदासें । जी जी म्हणौनि उल्हासें । अवधारा श्रीकृष्ण ऐसें । बोलते जाहले ॥ ३३ ॥

श्रीभगवानुवाच ।

इदं तु ते गुह्यतमं प्रवक्ष्याम्यनसूयवे ।
ज्ञानं विज्ञानसहितं यज्ञात्वा मोक्ष्यसेऽशुभात् ॥ १ ॥

नातरि अर्जुना हें बीज । पुढती सांगिजेल तुज । जें हें अंतःकरणीचें गुज । जिवाचिये ॥ ३४ ॥
येणें मानें जीवाचें हिये फोडावें । मग गुज कां पां मज सांगावें ? । ऐसें कांहीं स्वभावं । कल्पिशी जरी ॥ ३५ ॥
तरी परियेसी गा प्राज्ञा । तूं आस्थेचीच संज्ञा । बोलिलिये गोष्टीची अवज्ञा । नेणसी करूं ॥ ३६ ॥
म्हणौनि गूढपण आपुलें मोडो । वरि न बोलणेंही बोलावें घडो । परि आमूचिये जीवींचें पडो । तुझ्या जीवीं ॥ ३७ ॥
अगा थानी कीर दूध गूढ । परि थानासीचि नव्हे कीं गोड । म्हणौनि सरो कां सेवितयाची चाड । जरी अनन्यु मिळे ॥ ३८ ॥
मुडांहूनि बीज काढिलें । मग निर्वाळलिये भूमीं पेरिलें । तरि तें सांडीविखुरीं गेलें । म्हणों ये कायी ? ॥ ३९ ॥
यालागीं सुमनु आणि शुद्धमती । जो अनंदकु अनन्यगती । पै गा गौप्यही परी तयाप्रती । चावळिजे सुखें ॥ ४० ॥
तरि प्रस्तुत आतां गुणीं इहीं । तूं वांचून आणिक नाही । म्हणौनि गुज तरी तुझ्या ठायीं । लपऊं नये ॥ ४१ ॥
आतां किती नावानावा गुज । म्हणतां कानडें वाटेल तुज । तरी ज्ञान सांगेन सहज । विज्ञानेंसी ॥ ४२ ॥
परि तेंचि ऐसेनि निवाडें । जैसें भेसळलें खरें कुडें । मग काढिजे फाडोवाडें । पारखूनियां ॥ ४३ ॥
कां चांचूचेनि सांडसें । खांडिजे पय पाणी राजहंसें । तुज ज्ञान विज्ञान तैसें । वांटूनि देऊं ॥ ४४ ॥
मग वारयाचिया धारसा । पडिन्नला कोंडा कां नुरेचि जैसा । आणि कणांचा आपैसा । राशिवा जोडे ॥ ४५ ॥
तैसें जें जाणितलेयासाठीं । संसार संसाराचिये गांठीं । लाऊनि बैसवी पाटीं । मोक्षश्रियेच्या ॥ ४६ ॥

राजविद्या राजगुह्यं पवित्रमिदमुत्तमम् ।

प्रत्यक्षावगमं धर्म्यं सुसुखं कर्तुमव्ययम् ॥ २ ॥

जे जाणणेया आघवेयांच्या गांवीं । गुरुत्वाची आचार्य पदवी । जें सकळ गुह्यांचा गोसावी । पवित्रां रावो ॥ ४७ ॥
आणि धर्माचें निजधाम । तेवींची उत्तमाचें उत्तम । पै जया येतां नाही काम । जन्मांतराचें ॥ ४८ ॥
मोटकें गुरुमुखें उदैजत दिसे । आणि हृदयीं स्वयंभचि असे । प्रत्यक्ष फावों लागे तैसें । आपैसयाचि ॥ ४९ ॥
तेवींचि गा सुखाच्या पाउटीं । चढतां येइजे जयाच्या भेटी । मग भेटल्या कीर मिठी । भोगणेंयाही पडे ॥ ५० ॥
परि भोगाचिये एलीकडिलिये मेरे । चित्त उभें ठेलें सुखा भरे । ऐसें सुलभ आणि सोपारें । वरि परब्रह्म ॥ ५१ ॥
पै गा आणिकही एक याचें । जें हातां आलिया तरी न वचे । आणि अनुभवितां कांही न वेचे । वरि विटेहि ना ॥ ५२ ॥
येथ जरी तूं तर्किका । ऐसी हन घेसी शंका । ना येवढी वस्तु हे लोकां । उरली केविं पां ? ॥ ५३ ॥
जे एकोत्तरेयाचिया वाढी । जळतिये आगीं घालिती उडी । ते अनायासें स्वगोडी । सांडिती केवीं ? ॥ ५४ ॥
तरी पवित्र आणि रम्य । तेवींचि सुखोपाय गम्य । आणि स्वसुख परम धर्म्य । वरि आपणपां जोडे ॥ ५५ ॥

ऐसा अवघाचि हा सुरवाडु आहे। तरी जना हातीं केविं उरों लाहे। हा शंकेचा ठावो कीर होये। परि न धरावी तुवां ॥५६॥

अश्रद्धाणाः पुरुषा धर्मस्यास्य परंतप ।
अप्राप्य मां निवर्तन्ते मृत्युसंसारवर्त्मनि ॥ ३ ॥

पाहे पां दूध पवित्र आणि गोड। पासी त्वचेचिया पदराआड। परि तें अव्हेरुनि गोचिड। अशुद्ध काय न सेविती ? ॥५७॥
कां कमलकंदा आणि दर्दुरीं। नांदणूक एकेचि घरीं। परि परागु सेविजे भ्रमरीं। येरां चिखलुचि उरे ॥५८॥
नातरी निदैवाच्या परिवरीं। लोह्या रुतलिया आहाति सहस्रवरी। परि तेथ बैसोनि उपवासु करी। कां दरिद्रें जिये ॥५९॥
तैसा हृदयामध्यें मी रामु। असतां सर्वसुखाचा आरामु। कीं भ्रांतासी कामु। विषयावरी ॥ ६० ॥
बहु मृगजळ देखोनि डोळां। थुंकिजे अमृताचा गिळितां गळाळा। तोडिला परिसु बांधिला गळां। शुक्तिकालाभें ॥६१॥
तैसी अहंमतेचिये लवडसवडी। मातें न पवतीचि बापुडीं। म्हणौनि जन्ममरणाची दुथडीं। डहुळितें ठेलीं ॥ ६२ ॥
एहवीं मी तरी कैसा। मुखाप्रति भानु कां जैसा। कहीं दिसे न दिसे ऐसा। वाणीचा नोहे ॥ ६३ ॥

मया ततमिदं सर्वं जगदव्यक्तमूर्तिना ।
मत्स्थानि सर्वभूतानि न चाहं तेष्ववस्थितः ॥ ४ ॥

माझ्या विस्तारलेपणा नावें। हें जगचि नोहे आघवें ?। जैसें दूध मुरालें स्वभावें। तरि तेंचि दहीं ॥ ६४ ॥
कां बीजचि जाहलें तरु। अथवा भांगारचि अळंकारु। तैसा मज एकाचा विस्तारु। तें हें जग ॥ ६५ ॥
हें अव्यक्तपणें थिजलें। तेंचि मग विश्वाकारें वोथिजलें। तैसें अमूर्तमूर्ति मियां विस्तारलें। त्रैलोक्य जाणें ॥ ६६ ॥
महदादि देहांतें। इयें अशेषेही भूतें। परी माझ्या ठायीं बिंबतें। जैसें जळीं फेण ॥ ६७ ॥
परि तया फेणांआंतु पाहतां। जेवीं जळ न दिसे पंडुसुता। नातरी स्वप्नीची अनेकता। चेडिलिया नोहिजे ॥ ६८ ॥
तैसीं भूतें इयें माझ्या ठायीं। बिंबती तयांमाजीं मी नाहीं। इया उपपत्ती तुज पाहीं। सांगितलिया मागां ॥ ६९ ॥
म्हणौनि बोलिलिया बोलाचा अतिसो। न कीजे यालागीं हें असो। परी मज आंत पैसो। दिठी तुझी ॥ ७० ॥

न च मत्स्थानि भूतानि पश्य मे योगमैश्वरम् ।
भूतभृन्न च भूतस्थो ममात्मा भूतभावनः ॥ ५ ॥

आमुचा प्रकृतीपैलीकडील भावो। जरी कल्पनेवीण लागसी पाहों। तरी मजमाजीं भूतें हेंही वावो। जें मी सर्व म्हणौनी ॥७१॥
एहवीं संकल्पाचिये सांजवेळे। नावेक तिमिरेजती बुद्धीचे डोळे। म्हणौनि अखंडितचि परि झांवळे। भूतभिन्न ऐसें देखे ॥७२॥
तेचि संकल्पाची सांज जें लोपे। तें अखंडितचि आहे स्वरूपें। जैसें शंका जातखेंवो लोपे। सापपण माळेचें ॥ ७३ ॥
एहवीं तरी भूमीआंतूनि स्वयंभ। काय घडेयागाडगेयाचे निघती कोंभ ?। परि ते कुलालमतीचे गर्भ। उमटले कीं ॥७४॥
नातरी सागरींच्या पाणी। काय तरंगाचिया आहाती खाणी ?। ते अवांतर करणी। वारयाची नव्हे ? ॥ ७५ ॥
पाहें पां कापसाच्या पोटीं। काय कापडाची होती पेटी ?। तो वेढितयाचिया दिठी। कापड जाहला ॥ ७६ ॥
जरी सोनें लेणें होउनी घडे। तरी तयाचें सोनेंपण न मोडे। येर अळंकार हे वरचिलीकडे। लेतयाचेनि भावें ॥ ७७ ॥
सांगें पडिसादाचीं प्रत्युत्तरें। कां आरिसां जें आविष्करें। तें आपलें कीं साचोकारें। तेथेंचि होतें ? ॥ ७८ ॥
तैसी इये निर्मळे माझ्या स्वरूपीं। जो भूतभावना आरोपी। तयासी तयाच्या संकल्पीं। भूताभासु असे ॥ ७९ ॥

तेचि कल्पिती प्रकृती पुरे । तरि भूताभासु आधींचि सरे । मग स्वरूप उरे एकसरें । निखळ माझें ॥ ८० ॥
 हें असो आंगीं भरलिया भवंडी । जैशा भोंवत दिसती अरडीदरडी । तैशी आपुलिया कल्पना अखंडीं । गमती भूतें ॥ ८१ ॥
 तेचि कल्पना सांडूनि पाहीं । तरि मी भूतीं भूतें माझिया ठायीं । हें स्वप्नींही परि नाही । कल्पावयाजोगें ॥ ८२ ॥
 आतां मीच एक भूतातें धर्ता । अथवा भूतांमाजीं मी असता । या संकल्पसन्निपाता- । आंतुलिया बोलिया ॥ ८३ ॥
 म्हणौनि परियेसी गा प्रियोत्तमा । यापरी मी विश्वेंसीं विश्वात्मा । जो इया लटकिया भूतग्रामा । भाव्यु सदा ॥ ८४ ॥
 रश्मीचेनि आधारें जैसें । नव्हे तेंचि मृगजळ आभासे । माझ्या ठायीं भूतजात तैसें । आणि मातेंही भावी ॥ ८५ ॥
 मी ये परीचा भूतभावनु । परि सर्व भूतांसि अभिन्नु । जैसी प्रभा आणि भानु । एकचि ते ॥ ८६ ॥
 हा आमुचा ऐश्वर्ययोगु । तुवां देखिला कीं चांगु ? । आतां सांगे कांहीं एथ लागु । भूतभेदाचा असे ? ॥ ८७ ॥
 यालागीं मजपासूनि भूतें । आनें नव्हती हें निरुतें । आणि भूतांवेगळिया मातें । कहींच न मनीं हो ! ॥ ८८ ॥

यथाकाशस्थितो नित्यं वायुः सर्वत्रगो महान् ।
 तथा सर्वाणि भूतानि मत्स्थानीत्युपधारय ॥ ६ ॥

पैं गगन जेवढें जैसें । पवनुहि गगनीं तेवढाचि असे । सहजें हालविलिया वेगळा दिसे । एव्हवीं गगन तेंचि तो ॥ ८९ ॥
 तैसें भूतजात माझ्या ठायीं । कल्पजे तरी आभासे कांहीं । निर्विकल्पीं तरी नाही । तेथ मीचि मी आघवें ॥ ९० ॥
 म्हणौनि नाही आणि असे । हें कल्पनेचेनि सौरसें । जें कल्पनालोपें भ्रंशे । आणि कल्पनेसवें होय ॥ ९१ ॥
 तेंचि कल्पितें मुद्दल जाये । तें असे नाही हें कें आहे ? । म्हणौनि पुढती तूं पाहे । हा ऐश्वर्ययोगु ॥ ९२ ॥
 ऐसिया प्रतीतिबोधसागरीं । तूं आपणेयातें कल्लोळु एक करीं । मग जंव पाहासी चराचरीं । तंव तूंचि आहासी ॥ ९३ ॥
 या जाणणेयाचा चेवो । तुज आला ना ? म्हणती देवो । तरी आतां द्वैत स्वप्न वावो । जालें कीं ना ? ॥ ९४ ॥
 तरी पुढती जरी विपायें । बुद्धीसी कल्पनेची झोंप ये । तरी अभेदबोधु जाये । जें स्वप्नीं पडजे ॥ ९५ ॥
 म्हणौनि ये निद्रेची वाट मोडे । निखळ उद्बोधाचेंचि आपणपें घडे । ऐसें वर्म जें आहे फुडें । तें दावों आतां ॥ ९६ ॥
 तरी धनुर्धरा धैर्या । निकें अवधान देई बा धनंजया । पैं सर्व भूतातें माया । करी हरी गा ॥ ९७ ॥

सर्वभूतानि कौन्तेय प्रकृतिं यान्ति मामिकाम् ।
 कल्पक्षये पुनस्तानि कल्पादौ विसृजाम्यहम् ॥ ७ ॥

जिये नांव गा प्रकृती । जे द्विविधा सांगितली तुजप्रती । एकी अष्टधा भेदव्यक्ती । दुजी जीवरूपा ॥ ९८ ॥
 हा प्रकृतीविखो आघवा । तुवां मागां परिसिलासी पांडवा । म्हणौनि असो काई सांगावा । पुढतपुढती ॥ ९९ ॥
 तरी ये माझिये प्रकृती । महाकल्पाच्या अंतीं । सर्व भूतें अव्यक्तीं । ऐक्यासि येती ॥ १०० ॥
 ग्रीष्माच्या अतिरसीं । सबीजें तृणें जैसें । मागुती भूमीसी । सुलीनें होती ॥ १०१ ॥
 कां वार्षिये ढेंढें फिटे । जेव्हां शारदीयेचा अनुघडु फुटे । तेव्हां घनजात आटे । गगनींचे गगनीं ॥ १०२ ॥
 नातरी आकाशाचे खोपे । वायु निवांतुचि लोपे । कां तरंगता हारपे । जळीं जेवीं ॥ १०३ ॥
 अथवा जागिनलिये वेळे । स्वप्न मनीचें मनीं मावळे । तैसें प्राकृत प्रकृतीं मिळे । कल्पक्षयीं ॥ १०४ ॥
 मग कल्पादीं पुढती । मीचि सृजीं ऐसी वदंती । तरी इयेविषयीं निरुती । उपपत्ती आइक ॥ १०५ ॥

प्रकृतिं स्वामवष्टाभ्य विसृजामि पुनः पुनः ।

भूतग्राममिमं कृत्स्नमवशं प्रकृतेर्वशात् ॥ ८ ॥

तरी हेचि प्रकृती किरिटी । मी स्वकीया सहजें अधिष्ठीं । तेथ तंतूसमवाय पटी । जेंवि विणावणी दिसे ॥ १०६ ॥
मग तिये विणावणीचेनि आधारे । लहाना चौकडिया पटत्व भरे । तैसीं पंचात्मकें आकारें । प्रकृतीचि होय ॥ १०७ ॥
जैसें विरजणियाचेनि संगें । दूधचि आटेजों लागे । तैशी प्रकृती आंगा रिगे । सृष्टीपणाचिया ॥ १०८ ॥
बीज जळाची जवळीक लाहे । आणि तेंचि शाखोपशाखीं होये । तैसें मज करणें आहे । भूतांचें हें ॥ १०९ ॥
अगा नगर हें रायें केलें । या म्हणण्या साचपण कीर आलें । परि निरुतें पाहतां काय सिणलें । रायाचे हात ? ॥ ११० ॥
आणि मी प्रकृती अधिष्ठीं तें कैसें । जैसा स्वप्नीं जो असे । मग तोचि प्रवेशे । जागृतावस्थे ॥ १११ ॥
तरी स्वप्नौनि जागृती येतां । काय पाय दुखती पंडुसुता । कीं स्वप्नामार्जीं असतां । प्रवासु होय ? ॥ ११२ ॥
या आघवियाचा अभिप्रावो कायी । जे हें भूतसृष्टीचें कांहीं । मज एकही करणें नाहीं । ऐसाचि अर्थु ॥ ११३ ॥
जैसी रायें अधिष्ठिली प्रजा । व्यापारें आपुलालिया काजा । तैसा प्रकृतिसंगु हा माझा । येर करणें तें इयेचें ॥ ११४ ॥
पाहे पां पूर्णचंद्राचिये भेटी । समुद्रीं अपार भरतें दाटी । तेथ चंद्रासि काय किरिटी । उपखा पडे ? ॥ ११५ ॥
जड परि जवळिका । लोह चळे तरी चळो कां । तरि कवणु शीणु भ्रामका । सन्निधानाचा ? ॥ ११६ ॥
किंबहुना यापरी । मी निजप्रकृति अंगिकारीं । आणि भूतसृष्टी एकसरी । प्रसवोंचि लागे ॥ ११७ ॥
जो हा भूतग्रामु आघवा । असे प्रकृतीआधीन पांडवा । जैसी बीजाचिया वेलपालवा । समर्थ भूमी ॥ ११८ ॥
नातरी बाळादिकां वयसा । गोसावी देहसंगु जैसा । अथवा घनावळी आकाशा । वार्षिये जेवीं ॥ ११९ ॥
कां स्वप्नासि कारण निद्रा । तैसी प्रकृती हे नरेंद्रा । या अशेषाहि भूतसमुद्रा । गोसाविणी गा ॥ १२० ॥
स्थावरा आणि जंगमा । स्थूळा अथवा सूक्ष्मा । हे असो भूतग्रामा । प्रकृतिचि मूळ ॥ १२१ ॥
म्हणौनि भूतें हन सृजावीं । कां सृजिलीं प्रतिपाळावीं । इयें करणीं न येती आघवीं । आमुचिया आंगा ॥ १२२ ॥
जळीं चंद्रिकेचिया पसरती वेली । ते वाढी चंद्रें नाहीं वाढविली । तेविं मातें पावोनि ठेलीं । दूरी कर्म ॥ १२३ ॥

न च मां तानि कर्माणि निबध्नन्ति धनंजय ।

उदासीनवदासीनमसक्तं तेषु कर्मसु ॥ ९ ॥

आणि सुटलिया सिंधुजळाचा लोटु । न शके धरूं सैंधवाचा घाटु । तेविं सकळ कर्मा मीचि शेवटु । तीं काय बांधती मातें ? ॥ १२४ ॥
धूम्रजंजी पिंजरीं । वाजतिया वायूतें जरी होकारी । कां सूर्यबिंबामाझारीं । आंधारें शिरे ? ॥ १२५ ॥
हें असो पर्वताचिये हृदयीचें । जेविं पर्जन्यधारास्तव न खोंचें । तेविं कर्मजात प्रकृतीचें । न लगे मज ॥ १२६ ॥
एन्हवीं इये प्रकृतिविकारीं । एकु मीचि असे अवधारीं । परि उदासीनाचिया परी । करीं ना करवीं ॥ १२७ ॥
जैसा दीपु ठेविला परिवरीं । कवणातें नियमी ना निवारी । आणि कवण कवणिये व्यापारीं । राहाटे तेंहि नेणें ॥ १२८ ॥
तो जैसा कां साक्षिभूतु । गृहव्यापारप्रवृत्तिहेतु । तैसा भूतकर्मीं अनासक्तु । मी भूतीं असें ॥ १२९ ॥
हा एकचि अभिप्रावो पुढतपुढती । काय सांगों बहुतां उपपत्ती । येथ एकहेळां सुभद्रापती । येतुलें जाण पां ॥ १३० ॥

मयाध्यक्षेण प्रकृतिः सूयते सचराचरम् ।

हेतुनानेन कौन्तेय जगद्विपरिवर्तते ॥ १० ॥

जे लोकचेष्टां समस्तां । जैसा निमित्तमात्र कां सविता । तैसा जगत्प्रभवीं पंडुसुता । हेतु मी जाणें ॥ १३१ ॥

कां जें मियां अधिष्ठिलिया प्रकृती । होती चराचराचिया संभूती । म्हणौनि मी हेतु हे उपपत्ती । घडे यया ॥ १३२ ॥
 आतां येणें उजिवडें निरुतें । न्याहाळीं पां ऐश्वर्ययोगातें । जे माझ्या ठायीं भूतें । परी भूतीं मी नसें ॥ १३३ ॥
 अथवा भूतें ना माझ्या ठायीं । आणि भूतांमाजीं मी नाहीं । या खुणा तूं कहीं । चुकों नको ॥ १३४ ॥
 हें सर्वस्व आमुचें गूढ । परि दाविलें तुज उघड । आतां इंद्रियां देऊनि कवाड । हृदयीं भोगीं ॥ १३५ ॥
 हा दंशु जंव नये हातां । तंव माझे साचोकारपण पार्था । न संपडे गा सर्वथा । जेविं तुषीं कणु ॥ १३६ ॥
 एन्हवीं अनुमानाचेनि पैसें । आवडे कीर कळलें ऐसें । परि मृगजळाचेनि बोलांशें । काय भूमि तिमे ? ॥ १३७ ॥
 जें जाळ जळीं पांगिलें । तेथ चंद्रबिंब दिसे आंतुडलें । परि थडिये काढूनि झाडिलें । तेव्हां बिंब कें सांगें ? ॥ १३८ ॥
 तैसें बोलवरी वाचाबळें । वायांचि झकविजती प्रतीतीचें डोळे । मग साचोकारें बोधावेळे । आथि ना होइजे ॥ १३९ ॥

अवजानन्ति मां मूढा मानुषीं तनुमाश्रितम् ।
 परं भावमजानन्तो मम भूतमहेश्वरम् ॥ ११ ॥

किंबहुना भवा बिहाया । आणि साचें चाड आथि जरी मियां । तरि तूं गा उपपत्ती इया । जतन कीजे ॥ १४० ॥
 एन्हवीं दिठी वेधली कवळें । तें चांदणियातें म्हणे पिवळें । तेंविं माझ्या स्वरूपीं निर्मळें । देखती दोष ॥ १४१ ॥
 नातरी ज्वरें विटाळलें मुख । तें दुधातें म्हणे कडू विख । तेविं अमानुषा मानुष । मानिती मातें ॥ १४२ ॥
 म्हणौनि पुढतपुढती धनंजया । झणें विसंबसी या अभिप्राया । जे इया स्थूलदृष्टी वायां । जाइजेल गा ॥ १४३ ॥
 पै स्थूलदृष्टी देखती मातें । तेंचि न देखणें जाण निरुतें । जैसें स्वप्नींचेनि अमृतें । अमरा नोहिजे ॥ १४४ ॥
 एन्हवीं स्थूलदृष्टी मूढ । मातें जाणती कीर दृढ । परि तें जाणणेचि जाणणेया आड । रिगोनि ठाके ॥ १४५ ॥
 जैसा नक्षत्राचिया आभासा- । साठीं घातु झाला तया हंसा । माजीं रत्नबुद्धीचिया आशा । रिगोनियां ॥ १४६ ॥
 सांगें गंगा या बुद्धी मृगजळ । ठाकोनि आलियाचें कवण फळ । काय सुरतरु म्हणौनि बाबुळ । सेविली करी ? ॥ १४७ ॥
 हार निळयाचाचि दुसरा । या बुद्धी हातु घातला विखारा । कां रत्नें म्हणौनि गारा । वेंचि जेंवीं ॥ १४८ ॥
 अथवा निधान हें प्रगटलें । म्हणौनि खदिरांगार खोळे भरिले । कां साउली नेणतां घातलें । कुहा सिंहें ॥ १४९ ॥
 तेवीं मी म्हणौनि प्रपंची । जिहीं बुडी दिधली कृतनिश्चयाची । तिहीं चंद्रासाठीं जेवीं जळीची । प्रतिभा धरिली ॥ १५० ॥
 तैसा कृतनिश्चयो वायां गेला । जैसा कोणही एकु कांजी प्याला । मग परिणाम पाहों लागला । अमृताचा ॥ १५१ ॥
 तैसें स्थूलाकारी नाशिवतें । भरंवसा बांधोनि चित्तें । पाहती मज अविनाशातें । तरी केंचा दिसें ? ॥ १५२ ॥
 आगा काई पश्चिमसमुद्राचिया तटा । निघिजत आहे पूर्विलिया वाटा । कां कोंडा कांडतां सुभटा । कणु आतुडे ? ॥ १५३ ॥
 तैसें विकारलें हें स्थूळ । जाणितले या मी जाणवतसें केवळ । काई फेण पितां जळ । सेविलें होय ? ॥ १५४ ॥
 म्हणौनि मोहिलेंनि मनोधर्में । हेंचि मी मानूनि संभ्रमें । मग येथिंची जियें जन्मकर्में । तियें मजचि म्हणती ॥ १५५ ॥
 येतुलेनि अनामा नाम । मज अक्रियासि कर्म । विदेहासि देहधर्म । आरोपिती ॥ १५६ ॥
 मज आकारशून्या आकारु । निरुपाधिका उपचारु । मज विधिवर्जिता व्यवहारु । आचारादिक ॥ १५७ ॥
 मज वर्णहीना वर्णु । गुणातीतासि गुणु । मज अचरणा चरणु । अपाणिया पाणी ॥ १५८ ॥
 मज अमेया मान । सर्वगतासी स्थान । जैसें सेजेमाजीं वन । निदला देखे ॥ १५९ ॥
 तैसें अश्रवणा श्रोत्र । मज अक्षूसी नेत्र । अगोत्रा गोत्र । अरूपा रूप ॥ १६० ॥
 मज अव्यक्तासी व्यक्ती । अनातासी आर्ती । स्वयंतृप्ता तृप्ती । भाविती गा ॥ १६१ ॥
 मज अनावरणा प्रावरण । भूषणातीतासि भूषण । मज सकळ कारणा कारण । देखती ते ॥ १६२ ॥
 मज सहजातें करिती । स्वयंभातें प्रतिष्ठिती । निरंतरातें आव्हानिती । विसर्जिती गा ॥ १६३ ॥

मी सर्वदा स्वतःसिद्धु । तो कीं बाळ तरुण वृद्धु । मज एकरूपा संबंधु । जाणती ऐसे ॥ १६४ ॥
मज अद्वैतासि दुजें । मज अकर्तयासि काजें । मी अभोक्ता कीं भुजें । ऐसें म्हणती ॥ १६५ ॥
मज अकुळाचें कुळ वानिती । मज नित्याचेनि निधनें शिणती । मज सर्वांतरातें कल्पिती । अरि मित्र गा ॥ १६६ ॥
मी स्वानंदाभिरामु । तया मज अनेक सुखांचा कामु । आघवाचि मी असे समु । कीं म्हणती एकदेशी ॥ १६७ ॥
मी आत्मा एक चराचरीं । म्हणती एकाचा कैपक्ष करीं । आणि कोपोनि एकातें मारीं । हेंचि वाढविती ॥ १६८ ॥
किंबहुना ऐसें समस्त । जे हे मानुषधर्म प्राकृत । तयाचि नांव मी ऐसें विपरीत । ज्ञान तयांचें ॥ १६९ ॥
जंव आकारु एक पुढां देखती । तंव हा देव येणें भावें भजती । मग तोचि विघडलिया टाकिती । नाहीं म्हणौनि ॥ १७० ॥
मातें येणें येणें प्रकारें । जाणती मनुष्य ऐसेनि आकारें । म्हणौनि ज्ञानचि तें आंधारें । ज्ञानासि करी ॥ १७१ ॥

मोघाशा मोघकर्माणो मोघज्ञाना विचेतसः ।

राक्षसीमासुरीं चैव प्रकृतिं मोहिनीं श्रिताः ॥ १२ ॥

यालागीं जन्मलेचि ते मोघ । जैसें वार्षियेवीण मेघ । कां मृगजळाचे तरंग । दुरूनीचि पाहावें ॥ १७२ ॥
अथवा कोल्हेरीचे असिवार । नातरी वोडंबरीचे अळंकार । कीं गंधर्वनगरीचे आवार । आभासती कां ॥ १७३ ॥
साबरी वाढिन्नल्या सरळा । वरी फळ ना आंतु पोकळा । कां स्तन जाले गळां । शेळिये जैसें ॥ १७४ ॥
तैसें मूर्खांचें तया जियालें । आणि धिग् कर्म तयांचें निपजलें । जैसें साबरी फळ आलें । घेपे ना दीजे ॥ १७५ ॥
मग जें कांहीं ते पढिन्नले । तें मर्कटें नारळ तोडिले । कां आंधळ्या हातीं पडिलें । मोतीं जैसें ॥ १७६ ॥
किंबहुना तयांचीं शास्त्रें । जैसें कुमारी हातीं दिधलीं शस्त्रें । कां अशौच्या मंत्रें । बीजें कथिलीं ॥ १७७ ॥
तैसें ज्ञानजात तयां । आणि जें कांहीं आचरलें गा धनंजया । तें आघवेंचि गेलें वायां । जें चित्तहीन ॥ १७८ ॥
पैं तमोगुणाची राक्षसी । जे सद्बुद्धीतें ग्रासी । विवेकाचा ठावोचि पुसी । निशाचरी जे ॥ १७९ ॥
तिये प्रकृती वरपडे जाले । म्हणौनि चितेचेनि कपोलें गेले । वरि तामसीयेचिये पडिले । मुखामार्जी ॥ १८० ॥
जेथ आशेचिये लाळे । आंतु हिंसा जीभ लोळे । तेवींचि असंतोषाचे चाकळे । अखंड चघळी ॥ १८१ ॥
जे अनर्थांचे कानवेरी । आवाळुवें चाटीत निघे बाहेरी । जे प्रमादपर्वतीची दरी । सदाचि मातली ॥ १८२ ॥
जेथ द्वेषाचिया दाढा । खसखसां ज्ञानाचा करिती रगडा । जे अगस्ती गवसणी मूढां । स्थूल बुद्धि ॥ १८३ ॥
ऐसे आसुरिये प्रकृतीचे तोंडीं । जे जाले गा भूतोंडीं । ते बुडोनि गेले कुंडीं । व्यामोहाच्या ॥ १८४ ॥
एवं तमाचिये पडिले गर्ते । न पविजतीचि विचाराचेनि हातें । हें असो ते गेले जेथें । ते शुद्धीचि नाहीं ॥ १८५ ॥
म्हणौनि असोतु इयें वायाणीं । कायशीं मूर्खांचीं बोलणीं । वायां वाढवितां वाणी । शिणेल हन ॥ १८६ ॥
ऐसें बोलिलें देवें । तेथ जी जी म्हणितलें पांडवें । आइकें जेथ वाचा विसवे । ते साधुकथा ॥ १८७ ॥

महात्मानस्तु मां पार्थ दैवीं प्रकृतीमाश्रिताः ।

भजन्त्यनन्यमनसो ज्ञात्वा भूतादिमव्ययम् ॥ १३ ॥

तरी जयाचे चोखटे मानसीं । मी होऊनि असें क्षेत्रसंन्यासी । जया निजेलियातें उपासी । वैराग्य गा ॥ १८८ ॥
जयाचिया आस्थेचिया सद्भावा । आंतु धर्म करी राणिवा । जयाचें मन ओलावा । विवेकासी ॥ १८९ ॥
जे ज्ञानगंगे नाहाले । पूर्णता जेऊनि धाले । जे शांतीसी आले । पालव नवे ॥ १९० ॥
जे परिणामा निघाले कोंभ । जे धैर्यमंडपाचे स्तंभ । जे आनंदसमुद्रीं कुंभ । चुबकळोनि भरिले ॥ १९१ ॥

जया भक्तीची येतुली प्राप्ती । जे कैवल्यातें परौतें सर म्हणती । जयांचिये लीलेमार्जी नीति । जियाली दिसे ॥ ११२ ॥
जे आघवांचि करणीं । लेईले शांतीचीं लेणीं । जयांचें चित्त गवसणी । व्यापका मज ॥ ११३ ॥
ऐसें जे महानुभाव । दैविये प्रकृतीचें दैव । जे जाणोनियां सर्व । स्वरूप माझे ॥ ११४ ॥
मग वाढतेनि प्रेमें । मातें भजती जे महात्मे । परि दुजेपण मनोधर्मे । शिवतलें नाही ॥ ११५ ॥
ऐसें मीच होऊनि पांडवा । करिती माझी सेवा । परि नवलावो तो सांगावा । असे आइक ॥ ११६ ॥

सततं किर्तयन्तो मां यतन्तश्च दृढव्रताः ।
नमस्यन्तश्च मां भक्त्या नित्ययुक्ता उपासते ॥ १४ ॥

तरी कीर्तनाचेनि नटनाचे । नाशिले व्यवसाय प्रायश्चित्ताचे । जें नामचि नाही पापाचें । ऐसें केलें ॥ ११७ ॥
यमदमा अवकळा आणिली । तीर्थे ठायावरूनि उठविलीं । यमलोकींची खुंटिली । राहाटी आघवी ॥ ११८ ॥
यमु म्हणे काय यमावें । दमु म्हणे कवणातें दमावें । तीर्थे म्हणतीं काय खावें । दोष ओखदासि नाही ॥ ११९ ॥
ऐसें माझेनि नामघोषें । नाहीचि करिती विश्वाचीं दुःखें । अवघें जगचि महासुखें । दुमदुमित भरलें ॥ २०० ॥
ते पाहांटेवीण पाहावित । अमृतेंवीण जीववित । योगेंवीण दावित । कैवल्य डोळां ॥ २०१ ॥
परी राया रंका पाड धरूं । नेणती सानेयां थोरां कडसणी करूं । एकसरें आनंदाचें आवारु । होत जगा ॥ २०२ ॥
कहीं एकाधेनि वैकुंठा जावें । तें तिहीं वैकुंठचि केलें आघवें । ऐसें नामघोषगौरवें । धवळलें विश्व ॥ २०३ ॥
तेजें सूर्य तैसें सोज्वळ । परि तोहि अस्तवे हें किडाळ । चंद्र संपूर्ण एखादे वेळ । हे सदा पुरते ॥ २०४ ॥
मेघ उदार परी वोसरे । म्हणौनि उपमेसी न पुरे । हे निःशंकपणें सपांखरे । पंचानन ॥ २०५ ॥
जयांचे वाचेपुढां भोजें । नाम नाचत असे माझे । जें जन्मसहस्रीं वोळगिजे । एकवेळ यावया ॥ २०६ ॥
तो मी वैकुंठीं नसें । वेळु एक भानुबिंबीही न दिसें । वरी योगियांचीही मानसें । उमरडोनि जाय ॥ २०७ ॥
परी तयांपाशीं पांडवा । मी हारपला गिंवसावा । जेथ नामघोषु बरवा । करिती माझा ॥ २०८ ॥
कैसे माझ्या गुणीं धाले । देशकालातें विसरले । कीर्तनें सुखी झाले । आपणपांचि ॥ २०९ ॥
कृष्ण विष्णु हरि गोविंद । या नामाचे निखळ प्रबंध । माजी आत्मचर्चा विशद । उदंड गाती ॥ २१० ॥
हे बहु असो यापरी । कीर्तित मातें अवधारीं । एक विचरती चराचरी । पंडुकुमरा ॥ २११ ॥
मग आणिक ते अर्जुना । साविया बहुवा जतना । पंचप्राण मना । पाढाऊ घेउनी ॥ २१२ ॥
बाहेरी यमनियमांची कांटी लाविली । आंतु वज्रासनाची पौळी पन्नासिली । वरी प्राणायामाचीं मांडिलीं । वाहातीं यंत्रें ॥ २१३ ॥
तेथ उल्हाट शक्तीचेनि उजिवडें । मन पवनाचेनि सुरवाडें । सतरावियेचें पाणियाडें । बळियाविलें ॥ २१४ ॥
तेव्हां प्रत्याहारें ख्याती केली । विकारांची सपिली बोहली । इंद्रियें बांधोनि आणिली । हृदयाआंतु ॥ २१५ ॥
तंव धारणावारु दाटिले । महाभूतातें एकवटिलें । मग चतुरंग सैन्य निवटिलें । संकल्पाचें ॥ २१६ ॥
तयावरी जैत रे जैत । म्हणौनि ध्यानाचें निशाण वाजत । दिसे तन्मयाचें झळकत । एकछत्र ॥ २१७ ॥
पाठीं समाधीश्रियेचा अशेखा । आत्मानुभव राज्यसुखा । पट्टाभिषेकु देखा । समरसें जाहला ॥ २१८ ॥
ऐसें हें गहन । अर्जुना माझे भजन । आतां ऐकें सांगेन । जे करिती एक ॥ २१९ ॥
तरी दोन्ही पालववेरी । जैसा एक तंतू अंबरीं । तैसा मीवांचूनि चराचरीं । जाणती ना ॥ २२० ॥
आदि ब्रह्मा करूनी । शेवटीं मशक धरूनी । माजी समस्त हें जाणोनि । स्वरूप माझे ॥ २२१ ॥
मग वाड धाकुटें न म्हणती । सजीव निर्जीव नेणती । देखिलिये वस्तु उजू लुंटीती । मीचि म्हणौनि ॥ २२२ ॥
आपुलें उत्तमत्व नाठवे । पुढील योग्यायोग्य नेणवे । एकसरें व्यक्तिमात्राचेनि नावें । नमूचि आवडे ॥ २२३ ॥

जैसें उंची उदक पडिलें। ते तळवटवरी ये उगेलें। तैसें नमिजे भूतजात देखिलें। ऐसा स्वभावोचि तयांचा ॥ २२४ ॥
 कां फळलिया तरुची शाखा। सहजें भूमीसी उतरे देखा। तैसें जीवमात्रां अशेखां। खालावती ते ॥ २२५ ॥
 अखंड अगर्वता होऊनि असती। तयांची विनय हेचि संपत्ती। जे जयजय मंत्रें अर्पिती। माझ्याचि ठायीं ॥ २२६ ॥
 नमितां मानापमान गळाले। म्हणौनि अवचितां मीचि जहाले। ऐसे निरंतर मिसळले। उपासिती ॥ २२७ ॥
 अर्जुना हे गुरुवी भक्ती। सांगितली तुजप्रती। आतां ज्ञानयज्ञें यजिती। ते भक्त आइके ॥ २२८ ॥
 परि भजन करिती हातवटी। तूं जाणत आहासि किरीटी। जे मागां इया गोष्टी। केलिया आम्ही ॥ २२९ ॥
 तंव आथि जी अर्जुन म्हणे। हें दैविकिया प्रसादाचें करणें। तरि काय अमृताचें आरोगणें। पुरे म्हणवे ? ॥ २३० ॥
 या बोला श्रीअनंतें। लागटा देखिलें तयांतें। कीं सुखावलेनि चित्तें। डोलतु असे ॥ २३१ ॥
 म्हणे भलें केलें पार्था। एहवीं हा अनवसरु सर्वथा। परि बोलवितसे आस्था। तुझी मातें ॥ २३२ ॥
 तंव अर्जुन म्हणे हे कायी। चकोरेंवीण चांदणेंचि नाही। जगचि निवविजे हा तयाच्या ठायीं। स्वभावो कीं जी ॥ २३३ ॥
 येरें चकोरें तिये आपुलिये चाडे। चांचू करिती चंद्राकडे। तेवीं आम्ही विनवूं तें थोकडें। देवो कृपासिंधु ॥ २३४ ॥
 जी मेघु आपुलिये प्रौढी। जगाची आर्ती दवडी। वांचूनि चातकाची ताहान केवढी। तो वर्षावो पाहुनी ? ॥ २३५ ॥
 परि चुळा एकाचिया चाडे। जेवीं गंगेतेंचि ठाकणें पडे। तेवीं आर्त बहु कां थोडे। तरी सांगावें देवें ॥ २३६ ॥
 तेथें देवें म्हणितलें राहें। जो संतोषु आम्हां जाहला आहे। तयावरी स्तुति साहे। ऐसें उरलें नाही ॥ २३७ ॥
 पै परिसतु आहासि निकियापरी। तेंचि वक्तृत्वा वऱ्हाडीक करी। ऐसें पुरस्करोनि श्रीहरी। आदरिलें बोलों ॥ २३८ ॥

ज्ञानयज्ञेन चाप्यन्ये यजन्तो मामुपासते ।
 एकत्वेन पृथक्त्वेन बहुधा विश्वतोमुखम् ॥ १५ ॥

तरी ज्ञानयज्ञु तो एवं रूपु। तेथ आदिसंकल्पु हा यूपु। महाभूतें मंडपु। भेदु तो पशु ॥ २३९ ॥
 मग पांचांचे जे विशेष गुण। अथवा इंद्रियें आणि प्राण। हेचि यज्ञोपचारभरण। अज्ञान घृत ॥ २४० ॥
 तेथ मनबुद्धीचिया कुंडा। आंतु ज्ञानाग्नि धडफुडा। साम्य तेचि सुहाडा। वेदिका जाणें ॥ २४१ ॥
 सविवेकमतिपाटव। तेचि मंत्र विद्यागौरव। शांति सुक्-सुव। जीवु यज्वा ॥ २४२ ॥
 तो प्रतीतीचेनि पात्रें। विवेकमहामंत्रें। ज्ञानाग्निहोत्रें। भेदु नाशी ॥ २४३ ॥
 तेथ अज्ञान सरोनि जाये। आणि यजिता यजन हें ठाये। आत्मसमरसीं न्हाये। अवभृथीं जेव्हां ॥ २४४ ॥
 तेव्हां भूतें विषय करणें। हें वेगळालें कांहीं न म्हणे। आघवें एकचि ऐसें जाणें। आत्मबुद्धि ॥ २४५ ॥
 जैसा चेइला तो अर्जुना। म्हणे स्वप्नींची हे विचित्र सेना। मीचि जाहालों होतों ना। निद्रावशें ? ॥ २४६ ॥
 आतां सेना ते सेना नव्हे। हें मीच एक आघवें। ऐसें एकत्वें मानवें। विश्व तयां ॥ २४७ ॥
 मग तो जीवु हे भाष सरे। आब्रह्म परमात्मबोधें भरे। ऐसे भजती ज्ञानाध्वरें। एकत्वें येणें ॥ २४८ ॥
 अथवा अनादि हें अनेक। जें आनासारिखें एका एक। आणि नामरूपादिक। तेंही विषम ॥ २४९ ॥
 म्हणौनि विश्व भिन्न। परि न भेदे तयाचें ज्ञान। जैसे अवयव तरि आन आन। परि एकेचि देहीचे ॥ २५० ॥
 कां शाखा सानिया थोरा। परि आहाति एकाचिया तरुवरा। बहु रश्मि परि दिनकरा। एकाचे जेवीं ॥ २५१ ॥
 तेवीं नानाविधा व्यक्ती। आनानें नामें आनानी वृत्ती। ऐसें जाणती भेदलां भूतीं। अभेदा मातें ॥ २५२ ॥
 येणें वेगळालेपणें पांडवा। करिती ज्ञानयज्ञु बरवा। जे न भेदती जाणिवा। जाणते म्हणौनि ॥ २५३ ॥
 ना तरी जेधवां जिये ठायीं। देखती कां जें जें कांहीं। तें मीवांचूनि नाहीं। ऐसाचि बोधु ॥ २५४ ॥
 पाहें पां बुडबुडा जेउता जाये। तेउतें जळचि एक तया आहे। मग विरे अथवा राहे। तऱ्ही जळाचिमाजीं ॥ २५५ ॥

कां पवनें परमाणु उचलले । ते पृथ्वीपणावेगळे नाहीं केले । आणि माघौते जरी पडले । तरी पृथ्वीचिवरी ॥ २५६ ॥
 तैसें भलतेथ भलतेणें भावें । भलतेंही हो अथवा नोहावें । परि तें मी ऐसें आघवें । होऊनि ठेले ॥ २५७ ॥
 अगा हे जेव्हाडी माझी व्याप्ती । तेव्हाडीचि तयांची प्रतीती । ऐसें बहुधाकारीं वर्तती । बहुचि होउनि ॥ २५८ ॥
 हें भानुबिंब आवडे तया । सन्मुख जैसें धनंजया । तैसे ते विश्वा यया । समोर सदा ॥ २५९ ॥
 अगा तयांचिया ज्ञाना । पाठी पोट नाहीं अर्जुना । वायु जैसा गगना । सर्वांगीं असे ॥ २६० ॥
 तैसा मी जेतुला आघवा । तेंचि तुक तयांचिया सद्भावा । तरी न करितां पांडवा । भजन जहालें ॥ २६१ ॥
 एन्हवीं तरी सकळ मीचि आहे । तरी कवणीं कें उपासिला नोहें ? । एथ एकें जाणणेवीण ठाये । अप्राप्तासी ॥ २६२ ॥
 परि तें असो येणें उचितें । ज्ञानयज्ञें यजितसांते । उपासिती मातें । ते सांगितलें ॥ २६३ ॥
 अखंड सकळ हें सकळां मुखीं । सहज अर्पत असे मज एकीं । कीं नेणणें यासाठीं मुखीं । न पविजेचि मातें ॥ २६४ ॥

अहं क्रतुरहं यज्ञः स्वधाहमहमौषधम् ।
 मन्त्रोऽहमहमेवाज्यमहमग्निरहं हुतम् ॥ १६ ॥

तोचि जाणिवेचा जरी उदयो होये । तरी मुद्दल वेदु मीचि आहे । आणि तो विधानातें जया विये । तो क्रतुही मीचि ॥ २६५ ॥
 मग तया कर्मापासूनि बरवा । जो सांगोपांगु आघवा । यज्ञु प्रकटे पांडवा । तोही मी गा ॥ २६६ ॥
 स्वाहा मी स्वधा । सोमादि औषधी विविधा । आज्य मी समिधा । मंत्रु मी हवि ॥ २६७ ॥
 होता मी हवन कीजे । तेथ अग्नी तो स्वरूप माझें । आणि हुतक वस्तु जें जें । तेही मीचि ॥ २६८ ॥

पिताहमस्य जगतो माता धाता पितामहः ।
 वेद्यं पवित्रमोकार ऋक्साम यजुरेव च ॥ १७ ॥

पैं जयाचेनि अंगसंगें । इये प्रकृतीस्तव अष्टांगें । जन्म पाविजत असे जगें । तो पिता मी गा ॥ २६९ ॥
 अर्धनारीनटेश्वरीं । जो पुरुष तोचि नारी । तेवीं मी चराचरीं । माताही होय ॥ २७० ॥
 आणि जाहाले जग जेथ राहे । जेणें जीवित वाढत आहे । तें मी वांचूनि नोहे । आन निरुतें ॥ २७१ ॥
 इयें प्रकृतिपुरुषें दोन्हीं । उपजलीं जयाचिया अमनमनीं । तो पितामह त्रिभुवनीं । विश्वाचा मी ॥ २७२ ॥
 आणि आघवेया जाणणेयाचिया वाटा । जया गांवा येती गा सुभटा । वेदांचिया चोहटां । वेद्य जें म्हणिजे ॥ २७३ ॥
 जेथ नानामतां बुझावणी जाहाली । एकमेकां शास्त्रांची अनोळखी फिटली । चुकलीं ज्ञानें जेथ मिळों आलीं । जें पवित्र म्हणिजे
 पैं ब्रह्मबीजा जाहला अंकुरु । घोषध्वनीनादाकारु । तयाचें गा भुवन जो अकारु । तोही मी गा ॥ २७५ ॥
 जया अकाराचिये कुशीं । अक्षरें होतीं अउमकारेंसीं । जियें उपजत वेदेंसीं । उठलीं तिन्हीं ॥ २७६ ॥
 म्हणौनि ऋग्यजुःसामु । हे तीन्ही म्हणे मी आत्मारामु । एवं मीचि कुलक्रमु । शब्दब्रह्माचा ॥ २७७ ॥

गतिर्भर्ता प्रभुः साक्षी निवासः शरणं सुहृत् ।
 प्रभवः प्रलयः स्थानं निधानं बीजमव्ययम् ॥ १८ ॥

हें चराचर आघवें । जिये प्रकृती आंत सांठवे । ते शिणली जेथ विसवे । ते परमगती मी ॥ २७८ ॥
 आणि जयाचेनि प्रकृति जिये । जेणें अधिष्ठिली विश्व विये । जो येऊनि प्रकृती इये । गुणातें भोगी ॥ २७९ ॥

तो विश्वश्रियेचा भर्ता । मीचि गा एथ पंडुसुता । मी गोसावी असे समस्ता । त्रैलोक्याचा ॥ २८० ॥
 आकाशें सर्वत्र वसावें । वायूनें नावभरी उगे नसावें । पावकें दाहावें । वर्षावें जळें ॥ २८१ ॥
 पर्वती बैसका न संडावी । समुद्री रेखा नोलांडावी । पृथ्वीया भूतें वाहावी । हे आज्ञा माझी ॥ २८२ ॥
 म्यां बोलिविल्या वेदु बोले । म्यां चालविल्या सूर्यु चाले । म्यां हालविल्या प्राणु हाले । जो जगातें चाळिता ॥ २८३ ॥
 मियांचि नियमिलासांता । काळु ग्रासितसे भूतां । इयें म्हणियागतें पंडुसुता । सकळें जयाचीं ॥ २८४ ॥
 जो ऐसा समर्थु । तो मी जगाचा नाथु । आणि गगनाऐसा साक्षिभूतु । तोही मीचि ॥ २८५ ॥
 इहीं नामरूपीं आघवा । जो भरला असे पांडवा । आणि नामरूपांचाही वोल्हावा । आपणचि जो ॥ २८६ ॥
 जैसे जळाचे कल्लोळ । आणि कल्लोळीं आथी जळ । ऐसेनि वसवीतसे सकळ । तो निवासु मी ॥ २८७ ॥
 जो मज होय अनन्य शरण । त्याचें निवारी मी जन्ममरण । यालागीं शरणागता शरण्य । मीचि एकु ॥ २८८ ॥
 मीचि एक अनेकपणें । वेगळालेनि प्रकृतीगुणें । जीत जगाचेनि प्राणें । वर्तत असें ॥ २८९ ॥
 जैसा समुद्र थिल्लर न म्हणतां । भलतेथ बिंबे सविता । तैसा ब्रह्मादि सर्वा भूतां । सुहृद तो मी ॥ २९० ॥
 मीचि गा पांडवा । या त्रिभुवनासि वोलावा । सृष्टिक्षयप्रभवा । मूळ तें मी ॥ २९१ ॥
 बीज शाखातें प्रसवे । मग तें रूखपण बीजीं सामावे । तैसें संकल्पें होय आघवें । पाठीं संकल्पीं मिळे ॥ २९२ ॥
 ऐसें जगाचें बीज जो संकल्पु । अव्यक्त वासनारूपु । तया कल्पांतीं जेथ निक्षेपु । होय तें स्थान मी ॥ २९३ ॥
 इयें नामरूपे लोटती । वर्णव्यक्ती आटती । जातीचे भेद फिटती । जें आकारु नाहीं ॥ २९४ ॥
 तें संकल्पवासनासंस्कार । माघौतें रचावया चराचर । जेथ राहोनि असती अमर । तें निधान मी ॥ २९५ ॥

तपाम्यहमहं वर्षं निगृह्णाम्युत्सृजामि च ।
 अमृतं चैव मृत्युञ्च सदसच्चाहमर्जुन ॥ १९ ॥

मी सूर्याचेनि वेषें । तपें तैं हें शोषे । पाठीं इंद्र होऊनि वर्षें । तैं पुढति भरे ॥ २९६ ॥
 अग्नि काष्ठें खाये । तें काष्ठचि अग्नि होये । तैसें मरतें मारितें पाहें । स्वरूप माझें ॥ २९७ ॥
 यालागीं मृत्यूच्या भागीं जें जें । तेंही पै रूप माझें । आणि न मरतें तंव सहजें । मीचि आहे ॥ २९८ ॥
 आतां बहु बोलोनि सांगावें । तें एकिहेळां घे पां आघवें । तरी सतासतही जाणावें । मीचि पै गा ॥ २९९ ॥
 म्हणौनि अर्जुना मी नसें । ऐसा कवणु ठाव असे ? । परि प्राणियांचें दैव कैसें । जे न देखती मातें ? ॥ ३०० ॥
 तरंग पाणियेवीण सुकती । रश्मि वातीवीण न देखती । तैसे मीचि ते मी नव्हती । विस्मो देखें ॥ ३०१ ॥
 हें आंतबाहेर मियां कोदलें । जग निखिल माझेंचि वोतिलें । कीं कैसें कर्म तयां आड आलें । जें मीचि नाहीं म्हणती ? ॥ ३०२ ॥
 परि अमृतकुहां पडिजे । कां आपणयातें कडिये काढिजे । ऐसे आथी काय कीजे । अप्राप्तासी ॥ ३०३ ॥
 ग्रासा एका अन्नासाठीं । अंधु धांवताहे किरीटी । आढळला चिंतामणि पायें लोटी । आंधळेपणें ॥ ३०४ ॥
 तैसें ज्ञान जें सांडूनि जाये । तें ऐसी हे दशा आहे । म्हणौनि कीजे तें केलें नोहे । ज्ञानेवीण ॥ ३०५ ॥
 आंधळेया गरुडाचे पांख आहाती । ते कवणा उपेगा जाती ? । तैसें सत्कर्माचे उपखे ठाती । ज्ञानेवीण ॥ ३०६ ॥

त्रैविद्या मां सोमपाः पूतपापा यज्ञैरिष्ट्वा स्वर्गतिं प्रार्थयन्ते ।
 ते पुण्यमासाद्य सुरेन्द्रलोकमश्नन्ति दिव्यान्दिवि देवभोगान् ॥ २० ॥

देख पां गा किरीटी । आश्रमधर्माचिया राहाटी । विधिमागां कसवटी । जे आपणचि होती ॥ ३०७ ॥

यजन करितां कौतुके । तिहीं वेदांचा माथा तुके । क्रिया फळेंसि उभी ठाके । पुढां जयां ॥ ३०८ ॥
 ऐसे दीक्षित जे सोमप । जे आपणचि यज्ञाचें स्वरूप । तींहीं तया पुण्याचेनि नांवें पाप । जोडिलें देखें ॥ ३०९ ॥
 श्रुतित्रयातें जाणोनी । शतवरी यज्ञ करुनी । यजिलिया मातें चुकोनी । स्वर्गा वरिती ॥ ३१० ॥
 जैसें कल्पतरूतळवटीं । बैसोनि झोळिये देतसे गांठी । मग निदैव निघे किरीटी । दैन्यचि करूं ॥ ३११ ॥
 तैसे शतक्रतु यजिलें मातें । कीं ईप्सिताति स्वर्गसुखातें । आतां पुण्य कीं हें निरुतें । पाप नोहे ? ॥ ३१२ ॥
 म्हणौनि मजवीण पाविजे स्वर्गु । तो अज्ञानाचा पुण्यमार्गु । ज्ञानिये तयातें उपसर्गु । हानि म्हणती ॥ ३१३ ॥
 एन्हवीं तरी नरकीचें दुःख । पावोनि स्वर्गा नाम कीं सुख । वांचूनि नित्यानंद गा निर्दोख । तें स्वरूप माझे ॥ ३१४ ॥
 मज येतां पै सुभटा । या द्विविधा गा आव्हांटा । स्वर्गु नरकु या वाटा । चोरांचिया ॥ ३१५ ॥
 स्वर्गा पुण्यात्मकें पापें येइजे । पापात्मकें पापें नरका जाइजे । मग मातें जेणें पाविजे । तें शुद्ध पुण्य ॥ ३१६ ॥
 आणि मजचिमाजीं असतां । जेणें मी दुःखावें पंडुसुता । तें पुण्य ऐसें म्हणतां । जीभ न तुटे काई ? ॥ ३१७ ॥
 परि हें असो आतां प्रस्तुत । ऐकें यापरि ते दीक्षित । यजूनि मातें याचित । स्वर्गभोगु ॥ ३१८ ॥
 मग मी न पविजे ऐसें । जें पापरूप पुण्य असे । तेणें लाधलेनि सौरसें । स्वर्गा येती ॥ ३१९ ॥
 जेथ अमरत्व हें सिंहासन । ऐरावतासारिखें वाहन । राजधानीभुवन । अमरावती ॥ ३२० ॥
 जेथ महासिद्धींचीं भांडारें । अमृताचीं कोठारें । जिये गांवीं खिल्लारें । कामधेनूंचीं ॥ ३२१ ॥
 जेथ वोळगे देव पाइका । सैध चिंतामणीचिया भूमिका । विनोदवनवाटिका । सुरतरूंचिया ॥ ३२२ ॥
 गंधर्व गात गाणीं । जेथ रंभे ऐसिया नाचणी । उर्वसी मुख्य विलासिनी । अंतौरिया ॥ ३२३ ॥
 मदन वोळगे शेजारें । जेथ चंद्र शिंपे सांबरें । पवना ऐसे म्हणियारे । धांवणें जेथ ॥ ३२४ ॥
 पै बृहस्पती मुख्य आपण । ऐसे स्वस्तीश्रियेचे ब्राह्मण । ताटियेचे सुरगण । बहुवस जेथें ॥ ३२५ ॥
 लोकपाळ रांगेचे । राउत जिये पदवीचे । उच्चैःश्रवा खांचे । खोळणिये ॥ ३२६ ॥
 हे असो बहु ऐसे । भोग इंद्रसुखासरिसे । ते भोगिजती जंव असे । पुण्यलेशु ॥ ३२७ ॥

ते तं भुक्त्वा स्वर्गलोकं विशालं क्षीणे पुण्ये मर्त्यलोकं विशन्ति ।
 एवं त्रयीधर्ममनुप्रपन्ना गतागतं कामकामा लभन्ते ॥ २१ ॥

मग तया पुण्याची पाउटी सरे । सर्वेचि इंद्रपणाची उटी उतरे । आणि येऊं लागती माघारे । मृत्युलोका ॥ ३२८ ॥
 जैसा वेश्याभोगी कवडा वेंचे । मग दारही चेपूं नये तियेचें । तैसें लाजिरवाणें दीक्षिताचें । काय सांगों ? ॥ ३२९ ॥
 एवं थितिया मातें चुकले । जींहीं पुण्यें स्वर्ग कामिलें । तयां अमरपण तें वावों जालें । अंतीं मृत्युलोकु ॥ ३३० ॥
 मातेचिया उदरकुहरीं । पचूनि विष्टेएच्या दाथरीं । उकडूनि नवमासवरी । जन्मजन्मोनि मरती ॥ ३३१ ॥
 अगा स्वप्नीं निधान फावे । परि चेइलिया हारपे आघवें । तैसें स्वर्गसुख जाणावें । वेदज्ञाचें ॥ ३३२ ॥
 अर्जुना वेदविद जन्ही जाहला । तरी मातें नेणता वायां गेला । कणु सांडूनि उपणिला । कोंडा जैसा ॥ ३३३ ॥
 म्हणौनि मज एकंविण । हे त्रयीधर्म अकारण । आतां मातें जाणोनि कांहीं नेण । तूं सुखिया होसी ॥ ३३४ ॥

अनन्याश्चिन्तयन्तो मां ये जनाः पर्युपासते ।
 तेषां नित्याभियुक्तानां योगक्षेमं वहाम्यहम् ॥ २२ ॥

पै सर्वभावेसी उखितें । जे वोपिलें मज चित्तें । जैसा गर्भगोळु उद्यमातें । कोणाही नेणें ॥ ३३५ ॥

तैसा मीवांचूनि कांहीं। आणीक गोमटेंचि नाहीं। मजचि नाम पाहीं। जिणेंया ठेविलें ॥ ३३६ ॥
 ऐसे अनन्यगतिकें चित्तें। चिंतितसातें मातें। जे उपासिति तयातें। मीचि सेवीं ॥ ३३७ ॥
 ते एकवटूनि जिये क्षणीं। अनुसरले गा माझिये वाहणीं। तेव्हांचि तयांची चिंतवणी। मजचि पडली ॥ ३३८ ॥
 मग तींहीं जें जें करावें। तें मजचि पडिलें आघवें। जैसी अजातपक्षाचेनि जीवें। पक्षिणी जिये ॥ ३३९ ॥
 आपुली तहान भूक नेणें। तान्हया निकें तें माउलीसीचि करणें। तैसें अनुसरले जे मज प्राणें। तयांचें सर्व मी करीं ॥ ३४० ॥
 तया माझिया सायुज्याची चाड। तरि तेंचि पुरवीं कोड। कां सेवा म्हणती तरी आड। प्रेम सूर्ये ॥ ३४१ ॥
 ऐसा मनीं जो जो धरिती भावो। तो तो पुढां पुढां लागे तयां देवों। आणि दिधलियाचा निर्वाहो। तोही मीचि करीं ॥ ३४२ ॥
 हा योगक्षेमु आघवा। तयांचा मजचि पडिला पांडवा। जयांचिया सर्वभावा। आश्रयो मी ॥ ३४३ ॥

येऽप्यन्यदेवता भक्ता यजन्ते श्रद्धयान्विताः ।
 तेऽपि मामेव कौन्तेय यजन्त्यविधीपूर्वकम् ॥ २३ ॥

आतां आणिकही संप्रदायें। परी मातें नेणती समवायें। जें अग्निइंद्रसूर्यसोमाये। म्हणौनि यजिती ॥ ३४४ ॥
 तेही कीर मातेंचि होये। कां जें हें आघवें मीचि आहे। परि ते भजती उजरी नव्हे। विषम पडे ॥ ३४५ ॥
 पाहें पां शाखा पल्लव रुखाचें। हे काय नव्हती एकाचि बीजाचें ?। परी पाणी घेणें मुळाचें। तें मुळींचि घापे ॥ ३४६ ॥
 कां दहाही इंद्रियें आहाती। इयें जरी एकेचि देहींचीं होती। आणि इहीं सेविले विषयो जाती। एकाचि ठायीं ॥ ३४७ ॥
 तरि करोनि रससोय बरवी। कानीं केवीं भरावी ?। फुलें आणोनि बांधावीं। डोळां केवीं ? ॥ ३४८ ॥
 तेथ रसु तो मुखेंचि सेवावा। परिमळु तो घ्राणेंचि घ्यावा। तैसा मी तो यजावा। मीचि म्हणौनि ॥ ३४९ ॥
 येर मातें नेणोनि भजन। तें वायांचि गा आनेंआन। म्हणौनि कर्माचे डोळे ज्ञान। तें निर्दोष होआवें ॥ ३५० ॥

अहं हि सर्वयज्ञानां भोक्ता च प्रभुरेव च ।
 न तु मामभिजान्ति तत्त्वेनातश्च्यवन्ति ते ॥ २४ ॥

एव्हवीं पाहे पां पंडुसुता। या यज्ञोपहारां समस्तां। मीवांचूनि भोक्ता। कवणु आहे ? ॥ ३५१ ॥
 मी सकळां यज्ञांचा आदि। आणि यजना या मीचि अवधि। कीं मातें चुकोनि दुर्बुद्धि। देवां भजले ॥ ३५२ ॥
 गंगेचें उदक गंगें जैसें। अर्पिजे देवपितरोद्देशें। माझें मज देती तैसें। परि आनानीं भावी ॥ ३५३ ॥
 म्हणौनि ते पार्था। मातें न पवतीचि सर्वथा। मग मनीं वाहिली जे आस्था। तेथ आले ॥ ३५४ ॥

यान्ति देवव्रता देवान्पितृन्यान्ति पितृव्रता ।
 भूतानि यान्ति भूतेज्या यान्ति मद्याजिनोऽपि माम् ॥ २५ ॥

मनें वाचा करणीं। जयांचीं भजनें देवांचिया वाहणीं। ते शरीर जातिये क्षणीं। देवचि जाले ॥ ३५५ ॥
 अथवा पितरांचीं व्रतें। वाहती जयांचीं चित्तें। जीवित सरलिया तयातें। पितृत्व वरी ॥ ३५६ ॥
 कां क्षुद्रदेवतादि भूतें। तियेचि जयांचि परमदैवतें। जिहीं अभिचारिकीं तयातें। उपासिलें ॥ ३५७ ॥
 तयां देहाची जवनिका फिटली। आणि भूतत्वाची प्राप्ती जाहली। एवं संकल्पवशें फळलीं। कर्म तयां ॥ ३५८ ॥
 मग मीचि डोळां देखिला। जिहीं कानीं मीचि ऐकिला। मीचि मनीं भविला। वानिला वाचा ॥ ३५९ ॥

सर्वांगी सर्वांठायीं । मीचि नमस्करिला जिहीं । दानपुण्यादिकें जें कांहीं । तें माझियाचि मोहरां ॥ ३६० ॥
 जिहीं मातेंचि अध्ययन केलें । जे आंतबाहेरि मियांचि धाले । जयांचें जीवित्व जोडलें । मजचिलागीं ॥ ३६१ ॥
 जे अहंकारु वाहत आंगीं । आम्ही हरीचे भूषावयालागीं । जे लोभिये एकचि जगीं । माझेनि लोभें ॥ ३६२ ॥
 जे माझेनि कामें सकाम । जे माझेनि प्रेमें सप्रेम । जे माझिया भुली सन्नम । नेणती लोक ॥ ३६३ ॥
 जयांचीं जाणती मजचि शास्त्रें । मी जोडें जयांचेनि मंत्रें । ऐसें जे चेष्टामात्रें । भजले मज ॥ ३६४ ॥
 ते मरणा ऐलीचकडे । मज मिळोनि गेले फुडे । मग मरणीं आणिकीकडे । जातील केवीं ? ॥ ३६५ ॥
 म्हणौनि मद्याजी जे जाहाले । ते माझियाचि सायुज्या आले । जिहीं उपचारमिषें दिधलें । आपणपें मज ॥ ३६६ ॥
 पै अर्जुना माझे ठायीं । आपणपेंवीण सौरसु नाहीं । मी उपचारें कवणाही । नाकळें गा ॥ ३६७ ॥
 एथ जाणीव करी तोचि नेणें । आथिलेंपण मिरवी तेंचि उणें । आम्ही जाहलों ऐसें जो म्हणे । तो कांहींचि नव्हे ॥ ३६८ ॥
 अथवा यज्ञदानादि किरीटी । कां तपें हन जे हुटहुटी । ते तृणा एकासाठीं । न सरे एथ ॥ ३६९ ॥
 पाहें पां जाणिवेचेनि बळें । कोण्ही वेदांपासूनि असे आगळें ? । कीं शेषाहूनि तोंडाळें । बोलकें आथी ? ॥ ३७० ॥
 तोही आंथरुणातळवटीं दडे । येरु नेति नेति म्हणौनि बहुडे । एथ सनकादिक वेडे । पिसे जाहले ॥ ३७१ ॥
 करितां तापसांची कडसणी । कवणु जवळां ठेविजे शूळपाणी । तोही अभिमानु सांडूनि पायवणी । माथां वाहे ॥ ३७२ ॥
 नातरी आथिलेपणें सरिशी । कवणी आहे लक्ष्मये ऐसी ? । श्रियेसारिखिया दासी । घरीं जियेतें ॥ ३७३ ॥
 तिया खेळतां करिती घरकुलीं । तयां नामें अमरपुरें जरी ठेविलीं । तरि न होती काय बाहुलीं । इंद्रादिक तयांचीं ? ॥ ३७४ ॥
 तिया नावडोनि जेव्हां मोडिती । तेव्हां महेंद्राचे रंक होती । तिया झाडा जेउते पाहती । ते कल्पवृक्ष ॥ ३७५ ॥
 ऐसिया जियेचिया जवळिका । सामर्थ्य घरीचिया पाडका । ते लक्ष्मी मुख्यनायका । न मनेचि एथ ॥ ३७६ ॥
 मग सर्वस्वें करुनि सेवा । अभिमानु सांडूनि पांडवा । ते पाय धुवावयाचिया दैवा । पात्र जाहाली ॥ ३७७ ॥
 म्हणौनि थोरपण पन्हां सांडिजे । एथ व्युत्पत्ति आघवी विसरिजे । जें जगा धाकुटें होईजे । तें जवळीक माझी ॥ ३७८ ॥
 अगा सहस्रकिरणांचिये दिठी- । पुढां चंद्रही लोपे किरीटी । तेथ खद्योत कां हुटहुटी । आपुलेनि तेजें ? ॥ ३७९ ॥
 तैसें लक्ष्मयेचें थोरपण न सरे । जेथ शंभूचेंही तप न पुरे । तेथ येर प्राकृत हेंदरें । केवीं जाणों लाहे ? ॥ ३८० ॥
 यालागीं शरीरसांडोवा कीजे । सकळ गुणांचें लोण उतरिजे । संपत्तिमदु सांडिजे । कुरवंडी करुनी ॥ ३८१ ॥

पत्रं पुष्पं फलं तोयं यो मे भक्त्या प्रयच्छति ।
 तदहं भक्त्युपहृतमश्नामि प्रयतात्मनः ॥ २६ ॥

मग निस्सीमभाव उल्हासें । मज अर्पावयाचेनि मिसें । फळ आवडे तैसें । भलतयाचें हो ॥ ३८२ ॥
 भक्तु माझियाकडे दावी । आणि मी दोन्ही हात वोडवीं । मग देंठु न फेडितां सेवीं । आदरेंशी ॥ ३८३ ॥
 पै गा भक्तीचेनि नावें । फूल एक मज द्यावें । तें लेखें तरि म्यां तुरंबावें । परि मुखीचि घालीं ॥ ३८४ ॥
 हें असो कायसीं फुलें । पानचि एक आवडे तें जाहलें । तें साजुकही न हो सुकलें । भलतैसें ॥ ३८५ ॥
 परि सर्वभावे भरलें देखें । आणि भुकेला अमृतें तोखें । तैसें पत्रचि परि तेणें सुखें । आरोगूं लागें ॥ ३८६ ॥
 अथवा ऐसेंहीं एक घडे । जे पालाही परी न जोडे । तरि उदकाचें तंव सांकडे । नव्हेल कीं ? ॥ ३८७ ॥
 तें भलतेथ निमोलें । न जोडितां आहे जोडलें । तेंचि सर्वस्व करुनि अर्पिलें । जेणें मज ॥ ३८८ ॥
 तेणें वैकुंठांपासोनि विशाळें । मजलागीं केली राऊळें । कौस्तुभाहोनि निर्मळें । लेणीं दिधलीं ॥ ३८९ ॥
 दुधाचीं सेजारें । क्षीराब्धी ऐसीं मनोहरें । मजलागीं अपारें । सृजिलीं तेणें ॥ ३९० ॥
 कर्पूर चंदन अगरु । ऐसेया सुगंधाचा महामेरु । मज हातीवा लाविला दिनकरु । दीपमाळे ॥ ३९१ ॥

गरुडासारिखीं वाहनें । मज सुरतरुंचीं उद्यानें । कामधेनुंचीं गोधनें । अर्पिलीं तेणें ॥ ३९२ ॥
मज अमृताहूनि सुरसें । बोनीं वोगरिली बहुवसें । ऐसा भक्तांचेनि उदकलेशें । परितोषें गा ॥ ३९३ ॥
हें सांगावें काय किरीटी । तुवांचि देखिलें आपुलिया दिठी । मी सुदामाचिया सोडीं गांठीं । पळ्यांलागीं ॥ ३९४ ॥
पैं भक्ति एकी मी जाणें । तेथ सानें थोर न म्हणे । आम्ही भावाचे पाहुणे । भलतेया ॥ ३९५ ॥
येर पत्र पुष्प फळ । हें भजावया मिस केवळ । वांचूनि आमुचा लाग निष्कळ । भक्तितत्त्व ॥ ३९६ ॥
म्हणौनि अर्जुना अवधारी । तूं बुद्धी एकी सोपारी करीं । तरि सहजें आपुलिया मनोमंदिरीं । न विसंबें मातें ॥ ३९७ ॥

यत्करोषि यदशनासि यज्जुहोषि ददासि यत् ।
यत्तपस्यसि कौन्तेय तत्कुरुष्व मदर्पणम् ॥ २७ ॥

जे जे कांहीं व्यापार करिसी । कां भोग हन भोगिसी । अथवा यज्ञीं यजिसी । नानाविधीं ॥ ३९८ ॥
नातरी पात्रविशेषें दानें । कां सेवकां देसी जीवनें । तपादि हन साधनें । व्रतें करिसी ॥ ३९९ ॥
तें क्रियाजात आघवें । जें जैसें निपजेल स्वभावें । तें भावना करोनि करावें । माझिया मोहरा ॥ ४०० ॥
परि सर्वथा आपुले जीवीं । केलियाची से कांहींचि नुरवीं । ऐसीं धुवोनि कर्म द्यावीं । माझियां हातीं ॥ ४०१ ॥

शुभाशुभफलैरेवं मोक्ष्यसे कर्मबन्धनैः ।
संन्यासयोगयुक्तात्मा विमुक्तो मामुपैष्यसि ॥ २८ ॥

मग अग्निकुंडीं बीजें घातलीं । तियें अंकुरदशे जेवीं मुकलीं । तेवीं न फळतीचि मज अर्पिलीं । शुभाशुभें ॥ ४०२ ॥
अगा कर्म जें उरावें । तें तिहीं सुखदुःखीं फळावें । आणि तयातें भोगावया यावें । देहा एका ॥ ४०३ ॥
ते उगाणिलें मज कर्म । तेव्हांचि पुसिलें मरण जन्म । जन्मासवें श्रम । वरचिलही गेले ॥ ४०४ ॥
म्हणौनि अर्जुना यापरी । पाहेचा वेळु नव्हेल भारी । हे संन्यासयुक्ति सोपारी । दिधली तुज ॥ ४०५ ॥
या देहाचिया बांदोडी न पडिजे । सुखदुःखांचियां सागरीं न बुडिजे । सुखें सुखरूपा घडिजे । माझियाचि आंगा ॥ ४०६ ॥

समो हं सर्वभूतेषु न मे द्वेष्यो स्ति न प्रियः ।
ये भजन्ति तु मां भक्त्या मयि ते तेषु चाप्यहम् ॥ २९ ॥

तो मी पुससी कैसा । तरि जो सर्वभूतीं सदा सरिसा । जेथ आपपरु ऐसा । भागु नाही ॥ ४०७ ॥
जे ऐसिया मातें जाणोनि । अहंकाराचा कुरुठा मोडोनि । जे जीवें कर्म करुनि । मातें भजलें ॥ ४०८ ॥
ते वर्तत दिसती देही । परि ते देही ना माझ्या ठायीं । आणि मी तयांच्या हृदयीं । समग्र असे ॥ ४०९ ॥
सविस्तर वटत्व जैसें । बीजकणिकेमाजीं असे । आणि बीजकणु वसे । वटीं जेवीं ॥ ४१० ॥
तेवीं आम्हां तयां परस्परें । बाहेरी नामाचींचि अंतरें । वांचूनि आंतुवट वस्तुविचारें । मी तेचि ते ॥ ४११ ॥
आतां जायांचें जैसें लेणें । आंगावरी आहाचवाणें । तैसें देहधरणें । उदास तयांचें ॥ ४१२ ॥
परिमळु निघालिया पवनापाठीं । मागें वोस फूल राहे देंठीं । तैसें आयुष्याचिये मुठी । केवळ देह ॥ ४१३ ॥
येर अवष्टंभु जो आघवा । तो आरूढोनि मद्भावा । मजचि आंतु पांडवा । पैठा जाहला ॥ ४१४ ॥

अपि चेत् सुदुराचारो भजते मामनन्यभाक् ।
साधुरेव स मन्तव्यः सम्यग्व्यवसितो हि सः ॥ ३० ॥

ऐसे भजतेनि प्रेमभावें । जयां शरीरही पाठीं न पवे । तेणें भलतया व्हावें । जातीचिया ॥ ४१५ ॥
आणि आचरण पाहतां सुभटा । तो दुष्कृताचा कीर सेल वांटा । परि जीवित वेंचिलें चोहटां । भक्तीचिया कीं ॥ ४१६ ॥
अगा अंतींचिया मती । साचपण पुढिले गती । म्हणौनि जीवित जेणें भक्ती । दिधलें शेखीं ॥ ४१७ ॥
तो आधीं जरी दुराचारी । तरी सर्वोत्तमुचि अवधारीं । जैसा बुडाला महापुरीं । न मरतु निघाला ॥ ४१८ ॥
तयाचें जीवित ऐलथडिये आलें । म्हणौनि बुडालेपण जेवीं वायां गेलें । तेवीं नुरेचि पाप केलें । शेवटलिये भक्ती ॥ ४१९ ॥
यालागीं दुष्कृती जन्ही जाहाला । तरी अनुतापतीर्थीं न्हाला । न्हाऊनि मजआंतु आला । सर्वभावें ॥ ४२० ॥
तरी आतां पवित्र तयाचेंचि कुळ । अभिजात्य तेंचि निर्मळ । जन्मलेयाचें फळ । तयासीच जोडलें ॥ ४२१ ॥
तो सकळही पढिन्नला । तपें तोचि तपिन्नला । अष्टांग अभ्यासिला । योगु तेणें ॥ ४२२ ॥
हें असो बहुत पार्था । तो उतरला कर्में सर्वथा । जयाची अखंड गा आस्था । मजचिलागीं ॥ ४२३ ॥
अवधिया मनोबुद्धीचिया राहटी । भरोनि एकनिष्ठेची पेटी । मजमार्जीं किरीटी । निक्षेपिलीं जेणें ॥ ४२४ ॥

क्षिप्रं भवति धर्मात्मा शश्वच्छान्तिं निगच्छति ।
कौन्तेय प्रतिजानीहि न मे भक्तः प्रणश्यति ॥ ३१ ॥

तो आतां अवसरें मजसारिखा होईल । ऐसा हन भाव तुज जाईल । हां गा अमृताआंत राहिल । तया मरण कैचें ? ॥ ४२५ ॥
पैं सूर्यु जो वेळु नुदैजे । तया वेळा कीं रात्रि म्हणजे । तेवीं माझिये भक्तीविण जें कीजे । तें महापाप नोहें ? ॥ ४२६ ॥
म्हणौनि तयाचिया चित्ता । माझी जवळिक पंडुसुता । तेव्हांचि तो तत्त्वता । स्वरूप माझे ॥ ४२७ ॥
जैसा दीपें दीपु लाविजे । तेथ आदील कोण हें नोळखिजे । तैसा सर्वस्वें जो मज भजे । तो मीचि होऊनि ठाके ॥ ४२८ ॥
मग माझी नित्य शांती । तया दशा तेचि कांती । किंबहुना जिती । माझेनि जीवें ॥ ४२९ ॥
एथ पार्था पुढतपुढती । तेंचि तें सांगों किती । जरी मियां चाड तरी भक्ती । न विसंबिजे गा ॥ ४३० ॥
अगा कुळाचिया चोखटपणा नलगा । आभिजात्य झणीं श्लाघा । व्युत्पत्तीचा वाउगा । सोसु कां वहावा ? ॥ ४३१ ॥
कां रूपवयसा माजा । आथिलेपणें कां गाजा ? । एक भाव नाहीं माझा । तरी पाल्हाळ तें ॥ ४३२ ॥
कणेंविण सोपटें । कणसें लागलीं घनदाटें । काय करावें गोमटें । वोस नगर ? ॥ ४३३ ॥
नातरी सरोवर आटलें । रानीं दुःखिया दुःखी भेटलें । कां वांझ फुलीं फुललें । झाड जैसें ॥ ४३४ ॥
तैसें सकळ तें वैभव । अथवा कुळ जाति गौरव । जैसें शरीर आहे सावेव । परि जीवचि नाहीं ॥ ४३५ ॥
तैसें माझिये भक्तीविण । जळो तें जियालेंपण । अगा पृथ्वीवरी पाषाण । नसती काई ? ॥ ४३६ ॥
पैं हिंवराची दाट साउली । सज्जनीं जैसी वाळिली । तैसीं पुण्यें डावलूनि गेलीं । अभक्तातें ॥ ४३७ ॥
निंब निंबोळियां मोडोनि आला । तरी तो काउळियांसीचि सुकाळु जाहला । तैसा भक्तिहीनु वाढिन्नला । दोषांचिलागीं ॥ ४३८ ॥
कां षड्रस खापरीं वाढिले । वाढूनि चोहटां ठेविले । ते सुण्यांचेचि ऐसे झाले । जियापरी ॥ ४३९ ॥
तैसें भक्तिहीनाचें जिणें । जो स्वप्नींहि परि सुकृत नेणे । संसारदुःखासि भाणें । वोगरिलें ॥ ४४० ॥
म्हणौनि कुळ उत्तम नोहावें । जाती अंत्यजहि व्हावें । वरि देहाचेनि नावें । पशूचेंहि लाभो ॥ ४४१ ॥
पाहें पां सावजें हातिरूं धरिलें । तेणें तया काकुळती मातें स्मरिलें । कीं तयाचें पशुत्व वावो जाहलें । पावलिया मातें ॥ ४४२ ॥

मां हि पार्थ व्यपाश्रित्य ये पि स्युः पापयोनयः ॥ स्त्रियो वैश्यास्तथा शूद्रास्ते पि यान्ति परां गतिम् ॥३२॥

अगा नावें घेतां वोखटीं । जे आघवेया अधमांचिये शेवटीं । तिये पापयोनींही किरीटी । जन्मले जे ॥ ४४३ ॥
ते पापयोनि मूढ । मूर्ख जैसे कां दगड । परि माझ्यां ठायीं दूढ । सर्वभावे ॥ ४४४ ॥
जयांचिये वाचें माझे आलाप । दृष्टी भोगी माझेचि रूप । जयांचें मन संकल्प । माझाचि वाहे ॥ ४४५ ॥
माझिया कीर्तीविण । जयांचे रिते नाहीं श्रवण । जयां सर्वांगीं भूषण । माझी सेवा ॥ ४४६ ॥
जयांचे ज्ञान विषो नेणे । जाणीव मज एकातेंचि जाणे । जया ऐसें लाभे तरी जिणें । एन्हवीं मरण ॥ ४४७ ॥
ऐसा आघवाचि परी पांडवा । जिहीं आपुलिया सर्वभावा । जियावयालागीं वोलावा । मीचि केला ॥ ४४८ ॥
ते पापयोनीही होतु कां । ते श्रुताधीतही न होतु कां । परि मजसीं तुकितां तुकां । तुटी नाहीं ॥ ४४९ ॥
पाहें पां भक्तीचेनि आथिलेपणें । दैत्यां देवां आणिलें उणें । माझे नृसिंहत्व लेणें । जयाचिये महिमें ॥ ४५० ॥
तो प्रल्हादु गा मजसाठीं । घेतां बहुतें संकटे सदा किरीटी । कां जें मियां द्यावें ते गोष्टी । तयाचिया जोडे ॥ ४५१ ॥
एन्हवीं दैत्यकुळ साचोकारें । परि इंद्रही सरी न लाहे उपरें । म्हणौनि भक्ति गा एथ सरे । जाति अप्रमाण ॥ ४५२ ॥
राजाज्ञेचीं अक्षरें आहाती । तियें चामा एका जया पडती । तया चामासाठीं जोडती । सकळ वस्तु ॥ ४५३ ॥
वांचूनि सोनें रुपें प्रमाण नोहे । एथ राजाज्ञाचि समर्थ आहे । तेंचि चाम एक जें लाहे । तेणें विकती आघवीं ॥ ४५४ ॥
तैसें उत्तमत्व तेंचि तरे । तेंचि सर्वज्ञता सरे । जें मनोबुद्धि भरे । माझेनि प्रेमें ॥ ४५५ ॥
म्हणौनि कुळ जाति वर्ण । हें आघवेंचि गा अकारण । एथ अर्जुना माझेपण । सार्थक एक ॥ ४५६ ॥
तेंचि भलतेणें भावें । मन मज आंतु येतें होआवें । आलें तरी आघवें । मागील वावो ॥ ४५७ ॥
जैसें तंवचि वहाळ वोहळ । जंव न पवती गंगाजळ । मग होऊनि ठाकती केवळ । गंगारूप ॥ ४५८ ॥
कां खैर चंदन काष्ठें । हे विवंचना तंवचि घटे । जंव न घापती एकवटे । अग्नीमाजीं ॥ ४५९ ॥
तैसे क्षत्री वैश्य स्त्रिया । कां शूद्र अंत्यजादि इया । जाती तंवचि वेगळालिया । जंव न पवती मातें ॥ ४६० ॥
मग जाती व्यक्ती पडे बिंदुलें । जेव्हां भावें होती मज मीनलें । जैसे लवणकण घातले । सागरामाजीं ॥ ४६१ ॥
तंववरी नदानदीचीं नावें । तंवचि पूर्वपश्चिमेचे यावे । जंव न येती आघवे । समुद्रामाजीं ॥ ४६२ ॥
हेंचि कवणें एके मिसें । चित्त माझे ठायीं प्रवेशे । येतुलें हो मग आपैसें । मीचि होणें असे ॥ ४६३ ॥
अगा वरी फोडावयाचि लागीं । लोहो मिळो कां परिसाचे आंगीं । कां जे मिळतिये प्रसंगी । सोनेचि होईल ॥ ४६४ ॥
पाहें पां वालभाचेनि व्याजें । तिया ब्रजांगनांचीं निजें । मज मीनलिया काय माझे । स्वरूप नव्हती ? ॥ ६५ ॥
नातरी भयाचेनि मिसें । मातें न पविजेचि काय कसें ? । कीं अखंड वैरवशें । चैद्यादिकीं ॥ ४६६ ॥
अगा सोयरेपणेंचि पांडवा । माझे सायुज्य यादवां । कीं ममत्वे वसुदेवा- । दिकां सकळां ॥ ४६७ ॥
नारदा ध्रुवा अकूरा । शुका हन सनत्कुमारा । यां भक्तीं मी धनुर्धरा । प्राप्यु जैसा ॥ ४६८ ॥
तैसाचि गोपीकासि कामें । तया कंसा भयसंभ्रमें । येरां घातकां मनोधर्में । शिशुपालादिकां ॥ ४६९ ॥
अगा मी एकुलाणीचें खागें । मज येवों पां भलतेनि मार्गें । भक्ती कां विषयविरागें । अथवा वैरें ॥ ४७० ॥
म्हणौनि पार्था पाहीं । प्रवेशावया माझ्या ठायीं । उपायांची नाहीं । वाणी एथ ॥ ४७१ ॥
आणि भलतिया जातीं जन्मावें । मग भजिजे कां विरोधावें । परि भक्त कां वैरिया व्हावें । माझियाचि ॥ ४७२ ॥
अगा कवणें एके बोलें । माझेपण जन्ही जाहालें । तरी मी होणें आलें । हाता निरुतें ॥ ४७३ ॥
यालागीं पापयोनीही अर्जुना । कां वैश्य शूद्र अंगना । मातें भजतां सदना । माझिया येती ॥ ४७४ ॥

किं पुनर्ब्राह्मणाः पुण्या भक्ता राजर्षयस्तथा ।

मग वर्णांमार्जी छत्रचामर । स्वर्ग जयांचें अग्रहार । मंत्रविद्येसि माहेर । ब्राह्मण जे ॥ ४७५ ॥
जे पृथ्वीतळींचें देव । जे तपोवतार सावयव । सकळ तीर्थांसि दैव । उदयलें जें ॥ ४७६ ॥
जेथ अखंड वसिजे यागीं । जे वेदांची वज्रांगी । जयांचेनि दिठीचिया उत्संगीं । मंगळ वाढे ॥ ४७७ ॥
जयांचिये आस्थेचेनि वोलें । सत्कर्म पाल्हाळीं गेलें । संकल्पें सत्य जियालें । जियांचेनि ॥ ४७८ ॥
जयांचेनि गा बोलें । अग्नीसि आयुष्य जाहालें । म्हणौनि समुद्रें पाणी आपुलें । दिधलें यांचिया प्रीती ॥ ४७९ ॥
मियां लक्ष्मी डावलोनि केली परौती । फेडोनि कौस्तुभ घेतला हातीं । मग वोढविली वक्षस्थळाची वाखती । चरणरजां ॥ ४८० ॥
आञ्जुनि पाउलाची मुद्रा । मी हृदयीं वाहें गा सुभद्रा । जे आपुलिया दैवसमुद्रा । जतनेलागीं ॥ ४८१ ॥
जयांचा कोप सुभटा । काळाग्निरुद्राचा वसौटा । जयांचे प्रसादीं फुकटा । जोडती सिद्धी ॥ ४८२ ॥
ऐसे पुण्यपूज्य जे ब्राह्मण । आणि माझ्या ठायीं अतिनिपुण । आतां मातें पावती हे कवण । समर्थावें ? ॥ ४८३ ॥
पाहें पां चंदनाचेनि अंगानिळें । शिवतिले निंब होते जे जवळें । तिहीं निर्जिंवींही देवांची निडळें । बैसणीं केलीं ॥ ४८४ ॥
मग तो चंदनु तेथ न पवे । ऐसें मनीं कैसेनि धरावें । अथवा पातला हें समर्थावें । तेव्हां कायी साच ? ॥ ४८५ ॥
जेथ निववील ऐशिया आशा । हरें चंद्रमा आधा ऐसा । वाहिजत असे शिरसा । निरंतर ॥ ४८६ ॥
तेथ निवविता आणि सगळा । परिमळें चंद्राहूनि आगळा । तो चंदनु केवीं अवलीळा । सर्वांगी न बैसे ? ॥ ४८७ ॥
कां रथ्योदके जियेचिये कासे । लागलिया समुद्र जालीं अनायासें । तिये गंगेसि काय अनारिसें । गत्यंतर असे ? ॥ ४८८ ॥
म्हणौनि राजर्षिं कां ब्राह्मण । जयां गति मति मीचि शरण्य । तयां त्रिशुद्धी मीच निर्वाण । स्थितीही मीचि ॥ ४८९ ॥
यालागीं शतजर्जर नावें । रिगोनि केवीं निश्चिंत होआवें । कैसेनि उघडिया असावें । शस्त्रवर्षीं ॥ ४९० ॥
आंगावरी पडतां पाषाण । न सुवावें केवीं वोडण । रोगें दाटला आणि उदासपण । वोखदेसी ? ॥ ४९१ ॥
जेथ चहूंकडे जळत वणवा । तेथूनि न निगिजे केवीं पांडवा । तेवीं लोकां येऊनि सोपद्रवां । केवीं न भजिजे मातें ॥ ४९२ ॥
अगा मातें न भजावयालागीं । कवण बळ पां आपुलिया आंगीं । काई घरीं कीं भोगी । निश्चिंती केलीं ? ॥ ४९३ ॥
नातरी विद्या कीं वयसा । ययां प्राणियांसि हा ऐसा । मज न भजतां भरंवसा । सुखाचा कोण ? ॥ ४९४ ॥
तरी भोग्यजात जेतुलें । तें एका देहाचिया निकिया लागलें । आणि एथ देह तंव असे पडिलें । काळाचिये तोंडी ॥ ४९५ ॥
बाप दुःखाचें केणें सुटलें । जेथ मरणाचे भरे लोटले । तिये मृत्युलोकींचिये शेवटिलें । येणें जाहालें हाटवेळे ॥ ४९६ ॥
आंता सुखेंसि जीविता । कैचीं ग्राहिकी किजेल पंडुसुता । काय राखोंडी फुंकितां । दीपु लागे ? ॥ ४९७ ॥
अगा विषाचे कांदे वाटुनी । जो रसु घेईजे पिळुनी । तया नाम अमृत ठेवुनी । जैसें अमर होणें ॥ ४९८ ॥
तेवीं विषयांचें जें सुख । तें केवळ परम दुःख । परि काय कीजे मूर्ख । न सेवितां न सरे ॥ ४९९ ॥
कां शीस खांडूनि आपुलें । पायींच्या खतीं बांधिलें । तैसें मृत्युलोकींचें भलें । आहे आघवें ॥ ५०० ॥
म्हणौनि मृत्युलोकीं सुखाची कहाणी । ऐकिजेल कवणाचिये श्रवणीं । कैची सुखनिद्रा अंथरुणी । इंगळांच्या ॥ ५०१ ॥
जिये लोकींचा चंद्र क्षयरोगी । जेथ उदयो होय अस्तालागीं । दुःख लेऊनि सुखाची आंगीं । सळित जगातें ॥ ५०२ ॥
जेथ मंगळाचिया अंकुरीं । सर्वेचि अमंगळाची पडे पोहरी । मृत्यु उदराचिया परिवरी । गर्भुं गिंवसी ॥ ५०३ ॥
जें नाहीं तयातें चिंतवी । तंव तेंचि नेइजे गंधर्वीं । गेलियाची कवणें गांवीं । शुद्धी न लगे ॥ ५०४ ॥
अगा गिंवसितां आघविया वाटी । परतलें पाऊलचि नाहीं किरीटी । सैघ निमालियांचिया गोठी । तियें पुराणें जेथिंचीं ॥ ५०५ ॥
जेथिंचिये अनित्यतेची थोरी । करितया ब्रह्मयाचे आयुष्यवेरी । कैसें नाहीं होणें अवधारीं । निपटूनियां ॥ ५०६ ॥
ऐसी लोकींची जिये नांदणूक । तेथ जन्मले आथि जे लोक । तयांचिये निश्चिंतीचें कौतुक । दिसत असे ॥ ५०७ ॥
पैं दृष्टादृष्टाचिये जोडी- । लागीं भांडवल न सुटे कवडी । जेथ सर्वस्वें हानि तेथ कोडी । वेंचिती गा ॥ ५०८ ॥

जो बहुवें विषयविलासें गुफे । तो म्हणती उवाई पडिला सापें । जो अभिलाषभारें दडपे । तयातें सज्ञान म्हणती ॥ ५०९ ॥
जयाचें आयुष्य धाकुटें होय । बळ प्रज्ञा जिरौनि जाय । तयाचे नमस्कारिती पाय । वडील म्हणुनी ॥ ५१० ॥
जंव जंव बाळ बळिया वाढे । तंव तंव भोजे नाचती कोडें । आयुष्य निमालें आंतुलियेकडे । ते ग्लानीचि नाहीं ॥ ५११ ॥
जन्मलिया दिवसदिवसें । हों लागे काळाचेंचि ऐसें । कीं वाढती करिती उत्हासें । उभविती गुढिया ॥ ५१२ ॥
अगा मर हा बोलु न साहती । आणि मेलिया तरी रडती । परि असतें जात न गणिती । गहिंसपणें ॥ ५१३ ॥
ददूर सापें गिळिजतु आहे उभा । कीं तो मासिया वेंटाळी जिभा । तैसें प्राणिये कवणा लोभा । वाढविती तृष्णा ॥ ५१४ ॥
अहा कटकटा हें वोखटें । इये मृत्युलोकीचें उफराटें । एथ अर्जुना जरी अवचटें । जन्मलासी तूं ॥ ५१५ ॥
तरि झडझडोनि वहिला निघ । इये भक्तीचिये वाटे लाग । जिया पावसी अव्यंग । निजधाम माझे ॥ ५१६ ॥

मन्मना भव मद्भक्तो मद्याजी मां नमस्कुरु ।
मामेवैष्यसि युक्त्वैवमात्मानं मत्परायणः ॥ ३४ ॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे
श्रीकृष्णार्जुनसंवादे राजविद्याराजगुह्ययोगो नाम नवमोऽध्यायः ॥ १अ ॥

तूं मन हें मीचि करीं । माझिया भजनीं प्रेम धरीं । सर्वत्र नमस्कारीं । मज एकातें ॥ ५१७ ॥
माझेनि अनुसंधानें देख । संकल्पु जाळणें निःशेख । मद्याजी चोख । याचि नांव ॥ ५१८ ॥
ऐसा मियां आथिला होसी । तेथ माझियाचि स्वरूपा पावसी । हें अंतःकरणीचें तुजपासीं । बोलिजत असें ॥ ५१९ ॥
अगा अवधिया चोरिया आपुलें । जें सर्वस्व आम्हीं असें ठेविलें । तें पावोनि सुख संचलें । होऊनि ठासी ॥ ५२० ॥
ऐसें सांवळेनि परब्रह्म । भक्तकामकल्पद्रुमें । बोलिलें आत्मारामें । संजयो म्हणे ॥ ५२१ ॥
अहो ऐकिजत असें कीं अवधारा । तंव इया बोला निवांत म्हातारा । जैसा म्हैसा नुठी कां पुरा । तैसा उगाचि असे ॥ ५२२ ॥
तेथ संजयें माथा तुकिला । अहा अमृताचा पाऊस वर्षला । कीं हा एथ असतुचि गेला । सेजिया गांवा ॥ ५२३ ॥
तन्ही दातारु हा आमुचा । म्हणौनि हें बोलतां मैळेल वाचा । काय कीजे ययाचा । स्वभावोचि ऐसा ॥ ५२४ ॥
परि बाप भाग्य माझे । जे वृत्तांतु सांगावयाचेनि व्याजें । कैसा रक्षिलों मुनिराजें । श्रीव्यासदेवें ॥ ५२५ ॥
येतुलें हें वाड सायासें । जंव बोलत असे दृढमानसें । तंव न धरवेचि आपुलिया ऐसें । सात्त्विकें केलें ॥ ५२६ ॥
चित्त चाकाटलें आटु घेत । वाचा पांगुळली जेथिंची तेथ । आपाद कंचुकित । रोमांच आले ॥ ५२७ ॥
अर्धोन्मीलित डोळे । वर्षताति आनंदजळें । आंतुलिया सुखोर्मीचेनि बळें । बाहेरी कांपे ॥ ५२८ ॥
पैं आघवाचि रोममूर्ळीं । आली स्वेदकणिका निर्मळी । लेइला मोतियांची कडियाळीं । आवडे तैसा ॥ ५२९ ॥
ऐसा महासुखाचेनि अतिरसें । जेथ आटणी हों पाहे जीवदशे । तेथ निरोपिलें व्यासें । तें नेदीच हों ॥ ५३० ॥
आणिक श्रीकृष्णाचें बोलणें । घोकरी आलें श्रवणें । कीं देहस्मृतीचा तेणें । वापसा केला ॥ ५३१ ॥
तेव्हां नेत्रीचें जळ विसर्जीं । सर्वांगींचा स्वेदु परिमार्जीं । तेवीचि अवधारा म्हणे हो जी । धृतराष्ट्रातें ॥ ५३२ ॥
आतां श्रीकृष्णवाक्यबीजा निवाडु । आणि संजय सात्त्विकाचा बिबडु । म्हणौनि श्रोतयां होईल सुरवाडु । प्रमेय पिकाचा ॥ ५३३ ॥
अहो अळुमाळ अवधान देयावें । येतुलेनि आनंदाचे राशीवरी बैसावें । बाप श्रवणेंद्रिया दैवें । घातली माळ ॥ ५३४ ॥
म्हणौनि विभूतीचा ठावो । अर्जुना दावील सिद्धांचा रावो । तो ऐका म्हणे ज्ञानदेवो । निवृत्तीचा ॥ ५३५ ॥
इति श्रीज्ञानदेवविरचितायां भावार्थदीपिकायां नवमोऽध्यायः ॥

Encoded and proofread by
Chhaya Deo, Sharad Deo, and Vishwas Bhide.

Assisted by
Sunder Hattangadi, Ashwini Deo, and Shree Devi Kumar.

Please send corrections to sanskrit@cheerful.com
Last updated October 15, 2005